

KUR'AN'A GÖRE KUR'AN'IN İSİM VE SIFATLARI

Abdurrahman ÇETİN*

ÖZET

Yüce Allah tarafından Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V.)e gönderilen Kur'ân-ı Kerim, pek çok özelliklere sahip son mukaddes kitaptır. Onun bu özellikleri, yine kendisi tarafından muhataplarına tanıtılmıştır. Bilindiği gibi, bir şey veya kimse tanıtılırken, öncelikle onun sahip olduğu isim ve sıfatlar nakledilir. Kur'ân'ı tanımak ve tanıtmak için de, aynı yoldan hareket edilerek, onun hâiz olduğu isim ve sıfatların zikredilmesi gerekir. Nitekim Kur'ân da, aynı metod üzere hareket ederek, kendi niteliklerini yine kendisi tanıtmış; çeşitli âyetlerde bazen uzun uzun, bazen de bir iki kelimeyle, sahip olduğu özelliklerden bahsetmiştir.

İşte bu araştırmada, Kur'ân'ı tanıtıcı ve özelliklerini belirleyici nitelikte olan isim ve sıfatlar, yine Kur'ân'a dayanılarak incelenmektedir.

SUMMARY

The article argues the names of Qur'an and his peculiarity in Qur'an.

GİRİŞ

Kelime olarak "Kur'ân"; hemzeli (el-Kur'ân) veya hemzesiz (el-Kurân) oluşuna göre: okumak, ezberden okumak, toplamak, yaklaştırmak, karîne... gibi mânâlara gelir. Usûl (metodoloji) kitaplarında işe şöyle tarif edilmiştir: "Hz.

---

* Doç. Dr.; U.Ü. İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi ve İlahiyat Meslek Yüksekokulu Müdürü.

Muhammed (S.A.V.)e indirilmiş, musnaflarda yazılmış, tevâtür (her asırda, yalan üzerine birleşmeleri ihtimal dışı olan büyük topluluklar tarafından yapılan rivâyet) yoluyla nakledilmiş ve tilâvetiyle (okunuşuyla) ibâdet edilen mu'ciz (benzeri meydana getirilemeyen, eşsiz) bir kelâmdır".

Bu tarife göre; Kur'ân dışındaki mukaddes kitaplar, Kur'ân'ın tercüme ve mealleri, Kur'ân'daki bir ifadeyi, metin olarak değil de mânâ olarak veren arapça ifadeler, Kur'ân mefhumunun dışında kalmaktadır.

Kur'ân'ın, "el-Kur'ân" lâfzı dışında daha pek çok isim ve sıfatları vardır ki, bunların sayısının 90'dan fazla olduğu söylenmiştir. Ancak bunlardan "Zebur, en-Nebeû'l-azîm, el-îmân, emr, kasas"... gibi bazılarını, Kur'ân'ın isim veya sıfatı olarak değerlendirmek mümkün değildir; bizce bunlar, sayıyı kabartmaya yönelik zorlama yorumlardır.

Yüce Allah, kendi kitabını, çeşitli özellikleriyle tanımlayıp niteleyerek, onun sahip olduğu sıfatları, yine Kur'ân'ında anlatmıştır. İşte bu tür âyetlerin incelenip değerlendirilmesi sonunda, Kur'ân'ın hâiz olduğu isim ve sıfatların tesbiti yapılmaya çalışılmış ancak, bazı âyetler yoruma müsait olduğu için de bunlar, farklı sayılarda belirlenmiştir. Biz, bunlardan tesbit edebildiklerimizi alfabetik sırayla sunacağız. Kaydedeceğimiz kelimeleri kısaca açıklayıp, ilgili âyet veya âyetlere işaret edeceğiz. Gayemiz, Kur'ân'ın çeşitli özellikleriyle tanınıp, değerinin bilinmesi yolunda küçük bir hizmet ve Kur'ân'ın, yine Kur'ân'dan öğrenilmesine katkıda bulunmaktır. Kelimeler alfabetik olmakla birlikte, "Kur'ân" kelimesi, önemine binaen başa alınmıştır.

KUR'ÂN'IN İSİM VE SIFATLARI

1- KUR'ÂN (الْقُرْآن):

"el-Kur'ân", "el-Kırâe" kelimesiyle eş anlamlıdır. Daha sonra bu mastarî mânâ, Yüce Allah'ın Kitabı için, ism-i mef'ûl anlamı taşıyan özel isim olmuştur.

"Kur'ân" kelimesinin, hemzeli veya hemzesiz oluşuna göre, kıraat farklılıkları bulunduğu gibi, kelimenin yapısı ve mânâsı üzerinde de değişik görüşler ileri sürülmüştür.

Mütevâtir On Kıraat'a göre, bu kelimeyi İmam İbn Kesîr (120/738), hemzesiz olarak (**Kurân** şeklinde); İmam Hamze (156/773), vakf halinde hemzesiz, vasl halinde hemzeli olarak okumuştur. Diğer Kıraat imamaları ise sadece hemzeli olarak okumuşlardır¹.

1 Bkz.: Ebû Amr ed-Dâni, et-Teyssir, s. 79; İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, I, 414; Dimiyâfi, İthâf, I, 431.

Kelimenin aslı ve mânâsı üzerindeki görüşleri de şöylece özetlemek mümkündür:

a) Muhammed b. İdris eş-Şâfiî (204/819)'ye nisbet edilen bir görüşe göre, bu kelime hiçbir kökten türememiştir, "el" takısıyla birlikte özel bir isimdir. "Karae"den de türememiştir; eğer böyle olsaydı, her okunan şeye Kur'ân denilirdi. Halbuki, Tevrat ve İncil'e bu isimler verildiği gibi, bu da Allah'ın Kitabına verilmiş bir isimdir.

b) Ebu'l-Hasen el-Eş'arî (324/936)'ye dayandırılan bir görüşe göre bu kelime; bir şeyi bir şeye yaklaştırmak, katmak anlamına gelen "Karane" filinden türemiştir. Bir şey diğerine katıldığında (قَرَنْتَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ) denir. Sûreler, âyetler ve harfler bir araya toplandığı için de buna "Kur'ân" adı verilmiştir. Nitekim hacc ve umreyi toplamaya da "Kıran" denilir.

c) Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ (207/822)'ya göre de bu kelime, "karîne" kelimesinin çoğulu olan "karâin"den müştaktır. Onun âyetleri birbirine benzediği, birbirini tasdik ettiği için, Allah'ın kitabına özel isim olmuştur. Kelimenin sonundaki "nûn" da aslî harftir. Aşağıda görüşünü nakledeceğimiz ez-Zeccâc ise, buna cevap olarak, "Kur'ân" kelimesinin aslında hemzeli olduğunu, fakat hemzenin harekesinin kelimedeki ağırlığını hafifletmek üzere, kendinden önceki "râ"ya nakledildiğini ve hamzenin terkedildiğini söylemiştir.

d) Ebû İshâk ez-Zeccâc (311/923)'a göre bu kelime; toplamak anlamına gelen "el-kar'û" mastarından "fu'lân" vezninde, hemzeli bir kelimedir.

قَرَأْتُ الْمَاءَ فِي الْحَوْضِ : Suyu havuza topladım, cümlesindeki "kara'tü" kelimesi, "cema'tü (topladım)" anlamındadır. Kur'ân, sûreleri topladığı gibi, geçmiş kitapların meyvelerini de toplamıştır.

e) Ebu'l-Hasen Ali b. Hâzım el-Lihyânî (215/830) ve çoğunluğun görüşüne göre de bu kelime, "telâ (okumak)" anlamına gelen "karae" den "ğufrân" vezninde hemzeli bir mastardır. İsm-i mef'ûl anlamı taşır. Hemzesiz olarak "Kurân" denilmesi, tahfif içindir. Şu âyetlerde bu görüşün isabetine delil olarak gösterilmiştir:

إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ * فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ

"Onun (senin kalbinde) toplamak ve (sana) okutmak bize düşer. O halde, sana Kur'ân'ı okuduğumuz zaman, onun okunuşunu tâkip et" (Kıyâme 75/17-18).

Bizim kanaatimize göre de, bu görüş daha mâkuldur. Çünkü bu âyetlerde "cem" ve "Kur'ân" kelimeleri yanyana ve farklı mânâlarda (toplamak ve okumak) kullanılmıştır.

f) Schwally, Wellhausen ve Horovitz gibi bazı müsteşrikler ise, Kur'ân kelimesinin, Süryânî yahut İbrânî dilinde, okuma veya okunan anlamında "Keryânî", "Kiryânî" lâfızlarından alınmış olduğunu iddia ederler. Bunu söylerken de, "karae" kelimesinin "okumak" mânâsı ile hâlis arapça bir kelime

olmadığını ileri sürerler. Araplar, câhiliye döneminde bu kelimeyi "telâ (okumak)"dan başka mânâda kullandıkları da nakledilir. Meselâ هذه التافة لم تقرأ (okumak) ifadesiyle, devenin hiç gebe kalmadığı ve yavru doğurmadığı (ortaya yavru çıkarmadığı) kastedilmiştir. Kezâ Amr b. Gülsüm'ün هجان اللون لم تقرأ جنينها sözünde de bu kelime aynı mânâda kullanılmıştır. Prensip olarak, bu kelimenin yabancı kökenli olup, zamanla arapçalaştığını-genel dil kuralları açısından- kabul etmek mümkün olsa bile, bu misâlleri gerekçe göstererek, böyle bir kanaata varılamaz. Bilindiği gibi, arapçada -ve her dilde- bir kelime, birbirinden farklı ve hattâ birbirine zıt birçok mânâlara gelebilmektedir. Bu örnekler de, bu kelimenin bu misâllerde bu anlamda kullanılmış olduğunu gösterir. Başka mânâyâ delâlet etmeyeceğini göstermez. Kaldı ki, sâdece bu mânâ gözönüne alınarak bile, konuyla bir bağlantı kurmak mümkündür. Çünkü kâri de, kiraatıyla, Kur'an'ı ağzıyla telâffuz edip ortaya çıkarmaktadır².

"Kur'an"la ilgili âyetlerden birisi şöyledir:

إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا

"Şüphesiz bu Kur'an, en doğru yola iletir ve iyi işler yapan mü'minlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler" (İsrâ 17/9).

2- ACEB (عَجَب)

Hayrete düşüren, hoşâ giden, hârikulâde güzel, benzeri görülmemiş, çok hayret verici anlamındadır. Kur'an-ı Kerim, bir âyette bu sıfatla nitelendirilmiştir:

قُلْ أَوْحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا

"De ki: Cinlerden bir topluluğun Kur'an'ı dinleyip, sonra şöyle dedikleri bana vahyolundu: "Biz, hârikulâde güzel bir Kur'an dinledik" (Cinn 72/1).

Âyetteki "aceben" kelimesi, "acîb" yerine kullanılmış bir mastardır; fakat "acîb"den daha belîğdir ve te'kid için sıfat olarak kullanılmıştır³.

3- ADL (عَدْل)

Doğru olmak, hakkıyla hüküm vermek, hakkını yerine getirmek, düzeltmek, ölçülü hareket etmek, denkleştirmek, eşit kılmak, aşırılıktan kaçınarak

2 "Kur'an" kelimesiyle ilgili olarak bkz.: Taberî, Câmiu'l-beyân, XXIX, 187; Râzî, Mefâtihu'l-ğayb, I, 14 ve V, 86; Râğib İsfehânî, el-Müfredât, s. 402; İbn Manzûr, Lisânu'l-arab, I, 128; Ebû Hayyân Endelüsî, Tuhfetu'l-erîb, s. 254; Bedruddîn Zerkeşî, el-Bürhân, I, 273; Seyyid Şerîf Cürçânî, et-Ta'rîfât, s. 181; Firûzâbâdî, Besâir, IV, 262; Celâluddîn Süyûtî, el-İtkân, I, 51; Mustafa b. Şemsüddîn Karahisârî, Ahterî Kebîr, II, 149; Âsım Efendi, Kamus tercemesi, I, 80; Elmalılı Hamdi Yazır, Hak dini, mukaddime, s. 20; Muhammed Abdülazîm Zerkânî, Menâhil, I, 14; Subhî Sâlih, Mebâhis, s. 17; İsmail Cerrahoğlu, Tefsir usûlü, s. 31.

3 "Aceb" kelimesi için bkz.: Râzî, age, I, 15 ve XXX, 154; Râğib, agé, s. 322; İbn Manzûr, age, I, 580; Cürçânî, age, s. 152; Firûzâbâdî, age, VI, 20; Âsım Efendi, age, I, 371.

dengeli davranmak, haksızlıktan uzaklaşarak doğruluk üzere bulunmak, hak tanır-
lık; zulüm ve haksızlığın zıddı.

وَقَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

"Rabbinin sözü, hem doğruluk, hem de **adalet** bakımından tamamlanmıştır. O'nun sözlerini değiştirebilecek hiç kimse yoktur. O işitendir, bilendir" (En'âm 6/115).

Âyette geçen "adl" kelimesiyle, Kur'ân'ın koyduğu hükümlerde tam ve mükemmel olduğu, zulüm ve eğrilikten uzak bulunduğu vurgulanmış olmaktadır⁴.

Kur'ân-ı Kerim'de çeşitli müstaklarıyla farklı mânâlarda kullanılan "adl" kelimesi, esmâ-i hüsnâ hadisinde, Allah'ın 99 isminden birisi olarak sayılmıştır ki bu taktirde mânâ; çok adaletli, aslâ zulmetmeyen, hakkâniyetle hükmeden, haktan başkasını söylemeyen ve yapmayan anlamına gelir⁵.

4- AHSENÜ'L-HADİS (أَحْسَنُ الْحَدِيثِ)

Sözün en güzeli, en güzel söz.

اللَّهُ نَزَلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مَتَشَابِهًا مَثَانِي

"Allah, sözün en güzelini, (güzellikte) birbirine benzer, tekrarlanan bir Kitap halinde indirdi..." (Zümer 39/23).

Kur'ân-ı Kerim, hem lâfız hem de mânâ bakımından fesahat ve belâğatıyla, kendine has üstün uslûbuyla sözlerin en güzelidir; onda çelişki ve tutarsızlık yoktur. Birçok ilimleri ihtiva eder. Verdiği bütün bilgi ve haberlerin hepsi de doğrudur⁶. Peygamberimiz de Kur'ân için aynı mahiyette "Hayru'l-hadis" (sözün en hayırlısı) buyurmuştur⁷.

5- ALİYY (عَلِيٍّ)

Çok yüce, yüksek şerefli, kıymetli, kadri yüce.

وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٍّ حَكِيمٌ

"O, katımızda bulunan ana kitaptadır. **Şanı yücedir**, hikmetle doludur" (Zuhruf 43/4).

4 "Adl" hakkında bkz.: Taberî, age, VIII, 23; Râzî, age, XIII, 160; Râğıb, age, s. 322; İbn Manzûr, age, XI, 430; Cürçânî, age, s. 152; Fîrûzâbâdî, age, IV, 28; Âsım Efendî, age, III, 1429; Elmalılı, age, V, 3117; Bekir Topaloğlu, Adl, DİA, I, 387; Süleyman Ateş, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, II, 307.

5 Bkz.: Tirmizî, Daavât, 83.

6 "Ahsenü'l-hadis" için bkz.: Taberî, age, XXIII, 210; Râzî, age, XXVI, 268; Fîrûzâbâdî, age, II, 439; M. Eroğlu, Ahnesü'l-hadis, DİA, II, 178.

7 Bkz.: Müslim, Cuma, 43-45.

Kur'ân çok yücedir; ebedî mu'cize olması sebebiyle, indirilmiş olan diğer kitapların hepsinden yüksektir. Doğru yola götürür. Kur'ân'ın anlaşılmasıyla, onun yücelik sıfatına uygun olarak, üstün düşünce ve değerler ortaya çıkar⁸.

Bu âyetteki "aliyy" ve "hakîm" kelimeleri, Kur'ân'la ilgili olabileceği gibi, "Ümmü'l-Kitâb"la da ilgili olabilir.

"Aliyy" kelimesi, aynı zamanda Allah'ın sıfatlarından⁹. Bu taktirde: Yücelik ve hükümlanlıkta kendisine eşit veya kendisinden üstün bir varlık bulunmayan, mutlak olarak yüce olan; örf, akıl ve din açısından övgüye değer bütün müsbet nitelikleri kendisinde toplayan; yine örf, akıl ve din açısından verilmiş bulunan ve ulûhiyetle bağdaşmayan bütün menfî niteliklerden münezzehtir bulunan, kemâl sahibi ulu Allah, anlamına gelir¹⁰.

6- ARABİYY (عَرَبِيّ)

Araba mensub; arapça; Hz. İsmail'in diyarına da "arabe" denilir ki bu taktirde "arabiyy", "arabe" diyarının lugatine mensub demek olur. Her iki mânâ da aynı mânîyettir.

إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

"Biz, düşünüp anlamanız için onu **arapça** bir Kur'ân yaptık" (Zuhruf 43/3).

Kur'ân'ın arapça olduğuna dair daha başka âyetler de vardır¹¹.

Kur'ân'ın özelliklerinden birisi de, onun arapça oluşudur. Her peygambere kendi diliyle vahiy geldiği gibi, bizim Peygamberimize de kendi lisanı olan arapça ile vahiy gelmiştir; bundan daha tabii bir şey de olamaz. Eğer aksi olsaydı, zaten muhatapları itiraz ederlerdi. "Eğer biz onu, yabancı bir dilde Kur'ân yapsaydık, derlerdi ki: 'Âyetleri (anlayacağımız biçimde) açıklanmalı değil miydi? Muhatapları arap olduğu halde, arapça olmayan bir Kitap mı geldi?...'" (Fussilet 41/44).

Burada şunu da belirtelim ki, Peygamberimizin kendisi ve Kur'ân'ın ilk muhatapları arap olduğu için, Kur'ân arapça indirilmiştir. Ancak, İslâm evrensel bir din, Kur'ân'da cihanşümûl ve son İlâhî Kitap olduğundan, arap olmayanların da ona inanıp öğrenmeleri ve en azından, Kur'ân'ı kendi dillerindeki meallerden okumaları gerekir¹².

8 "Aliyy" hakkında bkz.: Taberî, age, XXV, 49; Râzî, age, XXVII, 194; Râğıb, age, s. 345; İbn Manzûr, age, XV, 83; Cürçânî, age, s. 162; Firûzâbâdî, age, IV, 96; Âsım Efendi, age, IV, 1090; Elmalılı, age, VI, 4265; Ateş, age, VIII, 238.

9 Meselâ bkz.: Bakara 2/255; Hacc 22/62; Şûrâ 42/51.

10 Bkz.: Bekir Topaloğlu, Alî, DİA, II, 370.

11 Bkz.: Yûsuf 12/2; Tâhâ 20/113; Zümer 39/28; Fussilet 41/2; Şûrâ 42/.

12 "Arabiyy" kelimesiyle ilgili olarak bkz.: Taberî, age, XXV, 47; Râzî, age, XXVII, 192; Râğıb, age, s. 328; İbn Manzûr, age, I, 586; Firûzâbâdî, age, IV, 38; Elmalılı, age, IV, 2843; Süleyman Ateş, age, VIII, 173.

7- AZİM (عَظِيمٌ)

Ulu, yüce, büyük, muazzam...

وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ

"Andolsun, biz sana, tekrarlanan yedi (âyetli Fâtiha)yı ve büyük Kur'ân'ı verdik" (Hıcr 15/87).

Bu kelime, aynı zamanda Yüce Allah'ın sıfatlarındandır. Bu taktirde: En büyük, ululukta en üstün, ta'zim olunan, yüceltilen, kendisini hiçbir şeyin âciz kılamayacağı kâdir, kudreti yüce, şânı büyük... vb. mânâlara gelir¹³.

8- AZİZ (عَزِيزٌ)

Eşsiz, yüce, şerefli, değerli, üstün, kuvvetli, galib, benzersiz, kendisine üstün gelinemez, erişilemez, âciz bırakılmaz.

أَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ

"Onlar, kendilerine gelen Kur'ân'ı inkâr ettiler. Halbuki o öyle eşsiz bir Kitaptır" (Fussilet 41/41).

Peygamberimiz, Kur'ân'ı Kerîm'in, kendisinin en büyük mu'cizesi olduğunu söylemiştir¹⁴. Gerçekten Kur'ân; bir benzerinin meydana getirilememesi demek olan "mu'cize"liğini ve eşsizliğini dil ve üslûbuyla, tutarlı ve çelişkisiz oluşuyla, prensiplerinin canlılığıyla, günümüze kadar hiçbir değişikliğe uğramadan gelmesiyle, bilinmeyenleri bildirmesiyle, ilmî buluşlara ışık tutan âyetleri... vb. birçok yönlerden isbat etmiştir. O, kendisiyle zıtlaşanları yenen, eşi ve benzeri olmayan bir Kitaptır.

"Azîz" kelimesi, aynı zamanda Yüce Allah'ın sıfatlarındandır ve kendisine üstün gelinemeyen, güçlü, mutlak galip, eşi benzeri olmayan... vb. mânâlara gelir¹⁵. Bu kelime Peygamberimiz¹⁶ ve mü'minler¹⁷ için de kullanılmıştır. Böylece; azîz bir Kitabı, azîz bir ümmet için, azîz bir Peygambere, azîz olan Rabb indirmiştir, demek olur¹⁸.

13 "Azîm" hakkında bkz.: Taberî, age, XIV, 60; Râzî, age, I, 17 ve XIX, 207; Râğıb, age, s. 339; İbn Manzûr, age, XII, 409; Âsım Efendi, age, IV, 406; Suat Yıldırım, Kur'ân'da Uluhiyyet, s. 218.

14 Bkz.: Buhârî, Fedâilü'l-Kur'ân, I; Müslim, İman, 239.

15 "Azîz" kelimesi hakkında bkz.: Taberî, age, XXIV, 124; Râzî, age, I, 17 ve XXVII, 131; Râğıb, age, s. 333; İbn Manzûr, age, V, 374; Zerkeşî, age, I, 279; Firûzâbâdî, age, IV, 63; Karahisârî, age, II, 46; Elmalılı, age, VI, 4210; S. Yıldırım, age, s. 140; S. Yıldırım, Aziz, DİA, II, 331; Ateş, age, VIII, 144.

16 Bkz.: Tevbe 9/128.

17 Bkz.: Münâfikûn 63/8.

18 Râzî, age, I, 17.

9- BELÂĞ (بَلَاغ)

Tebliğ, dâvet, duyuru; yeterli ve belîğ nasihat; yetecek şey, yetecek miktar; yetişmek, kifâyet, istenen şeye ulaşmak; yetiştirilen nesne; yetiştirmek, eriştirmek.

هَذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنذِرُوا بِهِ وَيُعَلِّمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَهُ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ

"Bu (Kur'ân) insanlara bir **tebliğ**dir. Bununla uyarılınsınız. O'nun yalnız tek Tanrı olduğunu bilsinler ve sağduyu sahipleri öğüt alsınlar diye (gönderilmiştir)" (İbrahim 14/52).

Kur'ân, bütün insanlara bir tebliğ ve duyurudur, doğru yola çağrıdır. En güzel öğüttür. İnsanlara yetecek herşey onda en mükemmel şekliyle mevcuttur¹⁹.

10- BESÂİR (بَصَائِر)

Basîret'in çoğuludur. Basîret: İdrâk, bir şeyin zâhir ve bâtınını gereği gibi idrâk etmek, anlamak, firâset, kalbin idrâk gücü, kalp gözüyle görmek, bilmek; ilim; zekâ; ibret; delil; tecrübe; perde...vb. mânâlara gelir.

هَذَا بَصَائِرٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

"Bu (Kur'ân), Rabbinizden gelen **basîretler** (gönül gözlerini açan nûrlar)dır ve inanan bir toplum için yol gösterici ve rahmettir" (A'râf 7/203).

هَذَا بَصَائِرٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ

"Bu (Kur'ân), insanlara (kurtuluş yollarını gösteren) **deliller** (sunmakta)dır; kesin olarak inananlara kılavuz ve rahmettir" (Câsiye 45/20).

Kur'ân, insanların hakka doğru kalp gözlerini açan basîret nurlarıdır. Onda gerekli her türlü açıklama yapılmıştır. Allah'ın sınırlarını, hükümlerini gösteren işaretlerle, gerçekleri gösteren delillerle doludur²⁰.

11- BEŞİR (بَشِير)

Müjdecî, müjdeleyen, sevindiren; güzel yüzlü, güler yüzlü, sevecen.

حَمْدٌ * تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ * بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَاعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ

19 "Belâğ" kelimesi için bkz.: Râzî, age, XIX, 149; Râğîb, age, s. 60; İbn Manzûr, age, VIII, 419; Zerkeşî, age, I, 279; Karahisârî, age, I, 110; Âsım Efendi, age, III, 477; Elmalılı, age, V, 3035; Ateş, age, V, 37.

20 "Besâir hakkında bkz.: Taberî, age, XXV, 147; Râzî, age, I, 16 ve XXVII, 206; Râğîb, age, s. 49; İbn Manzûr, age, IV, 65; Ebû Hayyân, age, s. 66; Zerkeşî, age, I, 281; Cürcânî, age, s. 47; Fîrûzâbâdî, age, II, 222; Âsım Efendi, age, II, 162; Elmalılı, age, VI, 4318; Ateş, age, VIII, 336; Harrât, Mu'cem, s. 48.

"Hâ mîm. (Bu) Rahmân, Rahîm'den indirilmiştir. Bilen bir toplum için ayetleri açıklamış, arapça okunan bir Kitaptır. Müjdeleyici ve uyarıcı olarak (gönderilmiştir). Fakat çokları (onu düşünüp kabul etmekten) yüz çevirmiştir; onlar işitmezler" (Fussilet 41/4).

Kur'ân, kendisine tâbi olan mü'minlere dünya ve âhiret nimetlerini müjdeleyici olarak gelmiştir.

Bu kelime, "nezîr (uyarma)" ile birlikte olmak üzere, bir yerde Kur'ân'a, yedi yerde de Peygamberimize nisbet edilmiştir.

"Beşîr"in, daima "nezîr" ile birlikte yer alması, birincinin iyi habere, ikincisinin ise kötü habere tahsisini gösterir. Buna göre "beşîr", itaatkâr mü'minlere dünya ve âhiret mutluluğunu ve cenneti müjdeleyen mânâsına gelir. Bununla birlikte "beşîr" veya "tebşîr" kelimesi, Kur'ân'da kinâye ve istihzâ yoluyla, üzücü bir haberi bildirmek mânâsında da kullanılmıştır²¹.

12- BEYÂN (بَيَان)

Açıklama; delil; şüpheyi ortadan kaldırarak kastedilen mânâyı muhataba açıklamak, mânâdaki kapalılığı giderip, ona muhatabın anlayacağı biçimde açıklık kazandırmak, açık seçik olmak. Kastedilen mânâyı açıklayıp ortaya koyduğu için kelâma (söze) de beyân adı verilir.

هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ

"Bu (Kur'ân), insanlara bir açıklama, takvâ sahiplerine bir yol gösterme ve bir öğüttür" (Âlü İmrân 3/138).

Âyette geçen "beyân" kelimesi, bütün insanlara tahsis edilmiş; böylece Kur'ân'ın, bütün insanlara bir açıklama olduğu vurgulanmıştır²².

13- BEYYİNE (بَيِّنَةٌ)

Açık delil, gerçeğin ortaya çıkarılmasına yarayan kesin delil, hüccet, burhân, kesin belge. Nûr gibi kendisi gayet açık olup da, başkasını da beyân eden, açıklatan demektir. Bunun için, dâvâcının dâvâsını açık bir şekilde beyân ve isbat eden şâhîde; ayrıca mu'cizeye de beyyine denilir²³.

21 "Beşîr" için bkz.: Taberî, age, XXIV, 91; Râzî, age, I, 16; Râğîb, age, s. 47; İbn Manzûr, age, IV, 62; Zerkeşî, I, 279; Cürçânî, age, s. 46; Firûzâbâdî, age, II, 205; Karahisârî, age, I, 101; Âsım Efendi, age, II, 161; Ahmet Önkâl, Beşîr, DİA, V, 554.

22 "Beyân" hakkında bkz.: Taberî, age, IV, 100; Râzî, age, I, 16 ve IX, 12; Râğîb, age, s. 69; Muhammed Kurtubî, el-Câmiu li ahkâmî'l-Kur'ân, IV, 216; İbn Manzûr, age, XIII, 68; Cürçânî, age, s. 48; Âsım Efendi, age, IV, 567; İbrahim Kâfi Dönmez - Nasrullah Hacimüflüoğlu, Beyân, DİA, VI, 22.

23 "Beyyine" için bkz.: Taberî, age, VIII, 94; Râzî, age, XIV, 5; Râğîb, age, s. 68; Kurtubî, age, II, 299; İbn Manzûr, age, XIII, 67; Karahisârî, age, I, 117; Elmalılı, age, III, 2103 ve IX, 5990; Ateş, age, III, 264; Bekir Topaloğlu, Beyyine, DİA, VI, 96; Y. Nuri Öztürk, Kur'ân'ın Temel Kavramları, s. 71.

أَوْتَقُولُوا لَوْلَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لَكُنَّا أَهْدَىٰ مِنْهُمْ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ ...

"Yahut 'Eğer bize Kitap indirilseydi, biz onlardan daha çok doğru yolda olurduk', demeyesiniz. İşte size de Rabbinizden **açık delil**, hidâyet ve rahmet geldi..." (En'âm 6/157).

"Beyyine" kelimesinin çokluk şekli "beyyinât"dır. Kur'ân, bu kelime ile de nitelendirilmiştir:

شَهْرَ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ ...

"Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın **açık delilleri** olarak kendisinde Kur'ân indirilen aydır" (Bakara 2/185).

Fahrüddîn Râzî (311/923)ye göre, Kur'ân-ı Kerim, naklen bilinen hususlarda bir "beyyine", naklen ve aklen bilinen hususlarda ise bir hidâyettir²⁴.

14- BÜŞRÂ (بُشْرَى)

Müjde, sevindirici haber; müjdelik, muştuluk; büyük hayır husûlüne delâlet eden haber.

وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِّلْمُسْلِمِينَ

".. Sana bu Kitabı, herşeyi açıklayan ve müslümanlara yol gösterici rahmet ve **müjde** olarak indirdik" (Nahl 16/89).

طُس * تِلْكَ آيَاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُّبِينٍ * هُدًى وَبُشْرَىٰ لِّلْمُؤْمِنِينَ

"Tâ sîn. Bunlar, Kur'ân'ın ve apaçık bir Kitab'ın âyetleridir. Mü'minlere yol gösterici ve **müjdedir**" (Neml 27/1-2).

Müjde demek; kişiye bilmediği, duymadığı hayırlı, sevinçli bir şeyi bildirmek demektir. Kur'ân'da mü'minlere, kendileri için dünya ve âhirette hazırlanan nimetleri bildirmekle bir müjdedir. Mü'min, Kur'ân'dan istifade eder, onunla sevinir ve tatmin olur. Allah'ın Kur'ân'da ona vaadettiklerine inanır ve tasdik eder. Bu bakımdan, onun için en büyük müjde, Kur'ân'dır. Kur'ân'ın verdiği müjde ve haberlerin tamamı da gerçektir²⁵.

15- FASL (فَصْل)

Gerçek ve kesin söz; hak ile bâtılın arasını ayıran hüküm; aralık, engel; bir şeyi kesip ayırmak, kesmek, açıklamak.

24 Bkz.: Râzî, age, XIV, 5.

25 "Büşrâ" hakkında bkz.: Taberî, age, I, 438; Râzî, age, III, 197 ve XXIV, 177; Râğıb, age, s. 48; İbn Manzûr, age, IV, 62; Ebû Hayyân, age, s. 65; Firûzâbâdî, age, II, 205; Karahisârî, age, I, 101; Âsım Efendi, age, II, 160. Bu kelime ile ilgili olarak ayrıca bkz.: Bakara 2/97; Nahl 16/102 ve Ahkaf 46/12.

أَنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ * وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ

"Şüphesiz Kur'ân, hak ile bâtilı ayıran bir sözdür. O, şaka değildir" (Târik 86/13-14).

Kur'ân'ı Kerim, hak ile bâtilı ayırd eden, doğruyu ve eğriyi açıklayan İlâhî bir sözdür; oyun, eğlence türünden boş bir şey değildir, bütünüyle ciddi ve haklıdır. Bu bakımdan onu can kulağıyla dinlemeli, hüküm ve öğütlerinden yararlanıp gereği yapılmalıdır. O, kıyâmette de insanların ayrılıp (fasl), dünyada kendisine uyanların cennete, uymayanların da cehenneme girmelerine sebep olur²⁶.

16- FURKAN (الْفُرْقَان)

İki şey arasını ayırmak; açıklamak; hükme bağlamak; iyiyi kötüden, hakkı bâtildan ayırma ölçüsü.

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا

"Alemlere uyarıcı olsun diye, kulu Muhammed'e Furkan'ı indiren Allah yüceler yücesidir" (Furkan 25/1).

Kur'ân-ı Kerim; hak ile bâtilı, helâl ile haramı, iyi ile kötüyü, güzel ile çirkini, doğru ile yanlış, müslüman ile kâfiri, mü'min ile münâfiğı birbirinden ayırdığı ve insanları kurtuluşa götürdüğü için, ona bu isim verilmiştir. Ayrıca peyderpey, bölüm bölüm ayrılarak indirildiği için de bu ismin verildiği söylenmiştir.

Kur'ân-ı Kerim'in 25. sûresinin adı da el-Furkan'dır. Bundan başka, Tevrat da bu vasıfla nitelendirilmiştir: "Andolsun Biz, Mûsâ ve Hârûn'a takvâ sahipleri için bir ışık ve öğüt olan Furkan'ı verdik" (Enbiyâ 21/48).

"Furkan" ile ilgili daha başka yorumlar da yapılmıştır²⁷.

17- HABLULLÂH (حَبْلِ اللَّهِ)

Habl: İp, urgan; ahid, tutulacak söz, yemin; emân, güven; bir şeyi iple bağlamak demektir.

Hablullah: Allah'ın ipi, Allah'a vuslat sebebi olan delil ve vâsita demektir

26 "Fasl" için bkz.: Taberî, age, XXX, 149; Râzî, age, I, 16 ve XXXI, 134; Râğıb, age, s. 381; İbn Manzûr, age, XI, 521; Fîrûzâbâdî, age, II, 331 ve IV, 194; Âsım Efendi, age, IV, 23; Elmalılı, age, VIII, 5732; Ateş, age, X, 413.

27 "Furkan" hakkında bkz.: Taberî, age, XVIII, 179; Râzî, age, I, 14 ve XXIV, 45; Râğıb, age, s. 378; İbn Manzûr, age, X, 302; Zerkeşî, age, I, 280; Fîrûzâbâdî, age, I, 83 ve IV, 186; Âsım Efendi, age, III, 982; Elmalılı, age, mukaddime, s. 21 ve V, 3561; A.J. Wensinck, Furkan, IA, IV, 699; Ateş, age, VI, 242.

ki bu da Kur'ân, islâm, ihlâs, tâat, islâm birliği, Allah'ın ahdi, Allah'ın emri... diye tefsir edilmiştir.

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا

"Ve topluca Allah'ın ipine yapışın, ayrılmayın..." (Âlü imrân 3/103).

"Allâh'ın ipi" sözü, bir istiâredir. Allah'ın ipi, insanları sapıklıktan kurtarmak için, gökten yere indirdiği Kitaptır, Kur'ân'dır. Peygamberimiz de bu gerçeği vurgulayarak, Kur'ân'ın, semâdan yeryüzüne uzatılmış Allah'ın sağlam ipi olduğunu ve buna sınıksız sarılmayı buyurmuştur²⁸. İşte, Allah'ın ipi durumundaki bu İlâhî Kitaba sarılıp, prensiplerini gönülden uygulayanlar, sapıklıktan çıkıp, düşmanlık ateşinden kurtulurlar, Allah'ın rızasına ve cennetine kavuşurlar. Kuyuya inen kimse, dibe düşmemek için, sarkıtılan ipe nasıl sıkıca tutunursa, Kur'ân'a sınıksız sarılmak da, insanı cehennem dibine yuvarlanmaktan korur²⁹.

18- HAKİM (حَكِيم)

Hikmetli, hikmet ve hüküm ifade eden, hikmet dolu; iyice açıklanmış; muhkem kılınmış, sağlam; hâkim; âlim, hikmet sahibi, işlerini en güzel biçimde yapan.

ذَلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ

"Biz onları sana, âyetlerden ve hikmet dolu zikirden okuyoruz" (Âlü İmrân 3/58).

يَسَّ * وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ

"Yâsîn. Hikmet dolu Kur'ân'a andolsun" (Yâsîn 36/1-2).

Kur'ân, hakîmdir; hakkı bâtıldan ayırma hükmünü veren, kendisinden hükümler elde edilen, lâfız ve mânâsıyla hikmetlerle dolu bir kitaptır. Muhkemdir; herhangi bir bozukluğun âriz olmasından korunmuş, muhafaza edilmiştir. Yanlış ve eksiklikten uzaktır. Kur'ân bütünüyle hikmettir, hikmeti dile getirir, doğruyu gösterir. Hâkimdir; itikatta hak ile bâtılı, fiilde doğru ile eğriyi birbirinden ayırır.

Hakîm kelimesi, Kur'ân'da daha başka mânâlarda da kullanılmıştır. En çok da Allah'ın sıfatı olarak geçmektedir. Bu taktirde; her şeyi en üstün ilimle bilen, son derece muhkem ve sağlam yaratan, doğru olandan başkasını söylemeyen ve yapmayan, işlerini en güzel biçimde yapan, hâkim vb. mânâlara gelir³⁰.

28 Bkz.: Müslim, Akdiye, 10; Tirmizî, Sevâbü'l-Kur'ân, 14; Menâkıb, 32; Fedâilü's-sahâbe, 32; Dârimî, Fedâilü'l-Kur'ân, 1; İbn Hanbel, el-Müsned, III, 14, 17; V, 182.

29 "Habullah" hakkında bkz.: İbn Kuteybe, age, s. 464; Taberî, age, IV, 30; Râzî, age, I, 15 ve VIII, 173; Râğîb, age, s. 107; Kurtubî, age, IV, 158; İbn Manzûr, age, XI, 134; Fîrûzâbâdî, age, II, 4462; Karahisârî, age, I, 220; Âsım Efendî, age, III, 1225; Elmalılı, age, II, 1153; Ateş, age, II, 86.

30 "Hakîm" için bkz.: Râzî, age, I, 15 ve VIII, 78 ve XVII, 4; Râğîb, age, s. 127; Kurtubî, age, XIV, 50; İbn Manzûr, age, XII, 140; Ebû Hayyân, age, s. 104; Zerkeşî, age, I, 280; Cürçânî, age, s. 96; Fîrûzâbâdî, age,

19- HAKK (حَقٌّ)

Gerçek, gerçek olan şey, aklın inkâr edemeyeceği derecede sübûtu vâcib olan; bâtilin zıddı, hakikat, gerçeklik; Allah; Kur'ân, İslâm; sıdk, doğruluk; adâlet; inkârı mümkün olmayan, mevcut ve sâbit olan; hüküm; basîret; rüşd; ölüm; mal mülk; bir şeyin ortası; yolun ortasından gitmek; hasma hak üzere galip olmak; bir şeyin vâcib ve sâbit olması; bir işe vücut verip fiile getirmek, gerçekleştirmek; bir şeyin hakikatine müttalî olup yakinen idrak etmek; bir işi yapmak; hak ve vecîbe.

وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مَبَشِّرًا وَنَذِيرًا

"Biz onu (Kur'ân'ı) **hak** olarak indirdik ve o **hak** ile inmiştir. Seni de ancak müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik" (İsrâ 17/105).

Kur'ân'ın bu vasfıyla ilgili daha başka âyetler de vardır³¹.

Yüce Allah, Kur'ân'ı "hak" olarak nitelendirmiştir; çünkü hakk, bâtilin zıddıdır, bâtili siler götürür.

Bu kelime aynı zamanda Yüce Allah'ın güzel isimlerindedir. Bu taktirde: İnkârı mümkün olmayan, varlığı ve ulûhiyeti kesin olan, hakîkî var olan, varlığı kabul olunması gereken, her hakîkatin kendisinden alındığı zâtıyla var olan gerçek mevcut... gibi mânâlara gelir³².

20- HİKMET (حِكْمَةٌ)

İlim ve akıl ile gerçeğe ulaşmak, eşyanın hakikatini bilmek, anlayış, hak ile bâtili ayırmak; dinde derin kavrayış ve onunla amel etmek; söz ve işte isabet etmek; Allah'a itaat, Allah korkusu, takvâ; ilim; adâlet; hilim; nübüvvet ve risâlet; Tevrat; İncil; Kur'ân.

ذَٰلِكَ يُمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ

"İşte bunlar, Rabbinin sana vahyettiği **hikmet**lerdir..." (İsrâ 17/39).

حِكْمَةٌ بِالْفِعْلِ فَمَا تَفِينُ النَّذِيرُ

"(Bunlar) üstün **hikmet**tir. Ama uyarılar fayda vermiyor" (Kamer 54/5).

II, 487, 492; Âsım Efendi, age, IV, 245; Elmalılı, age, IV, 2664; S. Yıldırım, age, s. 177; Ateş, age, IV, 198.

31 Meselâ bkz.: Bakara 2/176; Âlû imrân 3/3; Mâide 5/48; Ra'd 13/1, 19.

32 "Hakk" kelimesiyle ilgili olarak bkz.: Taberî, age, II, 92; Râzî, age, I, 17 ve VII, 168; Râğîb, age, s. 125; İbn Manzûr, age, X, 49; Cürçânî, age, s. 94; Firûzâbâdî, age, II, 484; Âsım Efendi, age, III, 811; Elmalılı, age, I, 280; D.B. Macdonald, Hakk, İA, V-I, 105; S. Yıldırım, age, s. 216.

Kur'ân, gayesine ulaşmış tam bir hikmettir. İhtiva ettiği prensiplerle, verdiği bilgi, haber ve öğütlerle, anlattığı kıssalarla... hâsılı her yönden hikmetin zirvesine ulaşmıştır³³.

21- HÜDÂ (هُدَى)

Yol göstermek, iyi yola güzellikle rehberlik etmek, istenilene kavuşturmak, lütuf ile olan rehberlik; hidâyet eden rehber; doğru yola gitmek, hidâyet bulmak; yol, hidâyet olunan doğru yol; itaat ve kulluk; gündüz.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ

"Ey insanlar. Size Rabbinizden bir öğüt, göğüslerde olan (sıkıntılar)a bir şifâ ve inananlara bir **yol gösterici** ve rahmet gelmiştir" (Yûnus 10/57).

Kur'ân'da bu mânâda daha başka âyetler de vardır³⁴.

Kur'ân-ı Kerîm, müttakîler³⁵, mü'minler³⁶ ve bütün insanlara³⁷ hidâyet kaynağı olduğu için bu isimle de anılmıştır.

Bu kelime, yukarıda verilen mânâlardan da anlaşılacağı üzere hem müteaddî ve hem de lâzım olur. Aynı kelime ile ilgili diğer bir incelik de, ihtiva ettiği "yol gösterme" anlamının, kötü yolu değil, sadece iyi ve doğru yolu göstermek demek olmasıdır. Bundan da Kur'ân'ın daima hayra, iyiye, güzele ve doğru yola rehberlik ettiği anlaşılır^{37/a}.

22- HÜKÛM (حُكْم)

İlim, hikmet, anlayış; Kur'ân; adâletle hüküm vermek, hükmetmek; emretmek; menetmek; ata gem vurmak. وَكَذَٰلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا

"Ve işte Biz onu, arapça bir **hüküm** (hikmet gereğince hükmeden bir Kitap) olarak indirdik..." (Ra'd 13/37).

33 "Hikmet" hakkında bkz.: Taberî, age, I, 557 ve XVII, 90; Râzî, age, I, 15 ve II, 178 ve IV, 66; Râğıb, age, s. 127; İbn Manzûr, age, XII, 140; Cürçânî, age, s. 96; Fîrûzâbâdî, age, II, 487; Âsım Efendî, age, IV, 244; Elmalılı, age, VII, 4639; Cl. Huari, Hikmet, İA, V-I, 481; TA, XIX, 238; S. Yıldırım, age, s. 175; S. Ateş, age, IV, 198; Y.N. Öztürk, age, s. 187.

34 Bkz.: Bakara 2/2, 97, 185; Âlû imrân 3/138; En'âm 6/157; A'râf 7/52, 203; Tevbe 9/33; Yûsuf 12/111; Nahl 16/64, 89, 102; Neml 27/2; Lokman 31/3; Câsiye 45/20; Saff 61/9.

35 Bkz.: Bakara 2/2.

36 Bkz.: Bakara 2/97.

37 Bkz.: Bakara 2/185.

37/a "Hüdâ" hakkında bkz.: İbn Kuteybe, Te'vîlü müşkili'l-Kur'ân, s. 443; Taberî, age, XI, 124; Râzî, age, I, 15 ve III, 197; Râğıb, age, s. 541; Kurtubî, Tefsîr, I, 160; İbn Manzûr, age, XI, 353; Zerkeşî, age, I, 279; Cürçânî, age, s. 277; Fîrûzâbâdî, age, V, 312; Âsım Efendî, age, IV, 1229; Elmalılı, age, mukaddime, s. 22 ve I, 119, 167; Suat Yıldırım, age, s. 199.

Kur'ân-ı Kerim'de, insanlar için gerekli bütün temel hükümler mevcuttur. O, hak ile bâtilı, helâl ile haramı ayıran hükümdür. Yüce Allah, insanların Kur'ân'ı kabul edip, onunla amel etmelerine hükmetmiştir. Ayrıca, geçmiş Kitaplardan, Kur'an'ın tasdik etmediği hükümler muteber olmadığı gibi, Kur'ân'ın hükümlerine aykırı düşen bütün hükümler de muteber değildir. İşte bütün bu değerlendirmeler sebebiyle Kur'an'a "hüküm" ismi de verilmiştir³⁸.

23- İLİM (عِلْم)

Bilgi, kesin bilgi, mârifet; irfan; şuur, bir şeyi hakkıyal bilmek, bir şeyin hakikatini bilmek, anlamak; bir şeyi sağlam ve güvenilir yapmak; öğrenmek; cehlin zıddı.

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا وَلَئِنَّ أَتَّبَعْتُمْ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَاءَكُمْ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ

"Ve işte Biz onu, arapça bir hüküm olarak indirdik. Eğer sana gelen ilimden sonra, onların arzularına uyarсан, artık Allah tarafından senin ne bir dostun, ne de bir koruyucun vardır" (Ra'd 13/37).

Kur'ân-ı Kerim, gerçek bir ilim hazinesidir. Genel olarak ilimler, kesinlikten uzak, değişebilir olduğu ve bazen de çelişkiye düştüğü halde, Kur'ân'ın ihtiva ettiği ilimlerde yanılma, değişme ve çelişki yoktur³⁹.

24- KAVL (قَوْل)

Söz, kelâm; bir mânâ ifade eden düzgün söz; görüş, inanç, hayır olan söz, tam ve mükemmel söz; ilham; zann; kahr; galebe; hadd; katl; bir şeye delâlet; söz söylemek, hayır ve şer söylemek; ictihad etmek; görüş ileri sürmek.

وَلَقَدْ وَصَّيْنَا لَهُمْ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

"Andolsun Biz, düşünüp öğüt alsınlar diye, onlar için sözü(müzü) birbirine bitıştirdik (hiç ara vermeden vahyimizi gönderdik)" (Kasas 28/51)⁴⁰.

Kur'ân-ı Kerim, sözlerin en güzelidir; en güzel davranış da bu en güzel söze kulak verip ona itaat etmektir⁴¹.

38 "Hüküm"le ilgili olarak bkz.: Taberî, age, XIII, 165; Râzî, age, I, 15 ve VIII, 118 ve XIX, 61; Râğıb, age, s. 126; İbn Manzûr, age, XII, 141; Cürcânî, age, s. 97; Fîrûzâbâdî, age, II, 487; Karahisârî, age, I, 247; Âsım Efendi, age, IV, 234; Elmalılı, age, IV, 2997; T.H. Weir, Hüküm, İA, V-1, 627; Ateş, age, IV, 483.

39 "İlim" hakkında bkz.: Taberî, age, XIII, 165; Râzî, age, II, 178; Râğıb, age, s. 343; İbn Manzûr, age, XII, 416; Cürcânî, age, s. 160; Fîrûzâbâdî, age, IV, 88; Âsım Efendi, age, IV, 410; Elmalılı, age, IV, 2997; D.B. Macdonald, İlim, İA, VII, 973; M. Larousse, İlim, VI, 273; Türk Ans., İlim, XX, 82.

40 Diğer bir âyet için bkz.: Zümer 39/18.

41 "Kavl" hakkında bkz.: Taberî, age, XX, 87; Râzî, age, XXIV, 262; Râğıb, age, s. 415; İbn Manzûr, age, XI, 572; Cürcânî, age, s. 189; Fîrûzâbâdî, age, I, 82 ve IV, 303; Âsım Efendi, age, IV, 59-60.

25- KAYYİM (كَيْيْم)

Doğru, dosdoğru; dözgün; kıymetli; hak ile bâtulı delilleriyle apaçık ortaya koyan; tam, kâmil; başkan, idareci, efendi, veli.

الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيَّ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا * قَيِّمًا لِنُذِرَ بَاسًا شَدِيدًا مِّنْ لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ
الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا

"O Allah'a hamdolsun ki, kuluna kitabı indirdi ve ona hiçbir eğrilik koymadı. (Onu) **dosdoğru** (bir Kitap) olarak (indirdi) ki, katından (gelecek) şiddetli azaba karşı (insanları) uyarsın ve iyi işler yapan mü'minlere, kendileri için güzel mükâfat bulunduğunu müjdelesin" (Kehf 18/1-2)⁴².

Kur'ân, insanları hidâyete sevkedici ve âlemlere dosdoğru bir hâkim olmak üzere indirilmiştir. O, diğer mukaddes kitaplar üzerine hâkim, onları koruyucu ve tasdik edicidir. Onda çelişki, tutarsızlık, eğrilik vb. olumsuz hiçbir özellik yoktur⁴³.

26- KELÂMULLAH (كَلَامُ اللّٰهِ)

Kelâm; söz, mânâ ifade eden söz, isnadı sağlam ve faydalı söz demektir. Kelâmullah ise; Allah'ın sözü, Kur'ân-ı Kerim anlamındadır.

وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجْرُهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ هُمْ لَا يَعْلَمُونَ

"Ve eğer, ortak koşanlardan birisi, güvence dileyip yanına gelmek isterse, onu yanına al ki, **Allah'ın sözünü** işitsin: sonra onu güven içinde bulunacağı yere ulaştır. Böyle (yap); çünkü onlar, bilmez bir topluluktur" (Tevbe 9/6).

"Kelâmullah" denilince, genellikle Kur'ân-ı Kerim anlaşılırsa da, Kur'ân'dan bir âyet, Allâh'ın herhangi bir buyruđu⁴⁴ ve daha önceki peygamberlere olan vahyi⁴⁵ için de bu tâbir kullanılmıştır⁴⁶.

27- KERÎM (كَرِيم)

Kerem sahibi, aziz, şerefli, faziletli; şaşırtıcı; güzel; değerli.

إِنَّهُ لَقَرَّانٌ كَرِيمٌ

42 Başka bir âyet için bkz.: Beyyine 98/2-3.

43 "Kayyim" hakkında bkz.: Taberî, age, XV, 190; Râzî, age, I, 16 ve XXI, 74; Râğıb, age, s. 417; İbn Manzûr, age, XII, 502; Fîrûzâbâdî, age, IV, 309; Elmalılı, age, V, 3223.

44 Meselâ bkz.: Fetih 48/15.

45 Bkz.: Bakara 2/75.

46 "Kelâmullah" hakkında bkz.: Taberî, age, X, 80; Râzî, age, XV, 226; Râğıb, age, s. 439; İbn Manzûr, age, XII, 522; Zerkeşî, age, I, 279; Fîrûzâbâdî, age, I, 82 ve IV, 377; Âsım Efendi, age, IV, 470; Elmalılı, age, IV, 2458.

"O elbette değerli bir Kur'ân'dır" (Vâkıa 56/77).

Kur'ân-ı Kerim; çok değerli, feyizli, çok faydalı, pek güzel, yüceltmeye ve saygıya lâyık, tekrarıyla'usandırmayan, Allah katında mükerrerem ve insanların benzerini meydana getiremeyeceği mu'ciz bir Kitap olduğu için bu isimle de anılmıştır.

Bu kelime, insan için de, Allah için de sıfat olarak kullanılmıştır. İnsan için kullanıldığında; iyi ahlâklı, güzel davranışlı, değerli, asil, cömert, hür vb. mânâlara gelir. Yüce Allah için kullanıldığında ise: Lütuf ve ihsan sahibi, cömert, verdiği nimetler tükenmez; karşılık beklemeden veren, hayrı çok, günahları örten, çok affedici, her türlü şeref ve fazileti kendisinde toplamış, işleri övülmeye lâyık, yüce... vb. mânâlara gelir⁴⁷.

28- KİTÂB (كِتَاب)

Kitap, yazı yazılmış sayfa, mektup; yazmak; kendisine yazı yazılacak şey; toplamak; farz; hüküm; kader; kaza; ecel; Tevrat; İncil; Kur'ân.

وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مَبْرُوكًا فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

"İşte bu (Kur'ân), Bizim indirdiğimiz mübârek bir Kitaptır. Ona uyun ve Allah'tan korkun ki size merhamet edelim" (En'âm 6/155).

Kur'ân'ın pek çok âyetinde geçen "kitab" kelimesi, Kur'ân-ı Kerim için kullanıldığı gibi; Tevrat, İncil, bütün mukaddes kitaplar, vahiy, levh-i mahfûz, amel defteri, mektup, zaman, Allah'ın hükmü, keşin delil... vb. mânâlarda da kullanılmıştır. Ancak bu kelime, halk arasında Kur'ân'a isim olmakla meşhurdur. Müslümanlar arasında Kitab denilince Kur'ân anlaşılır. Ayrıca bu tâbir, Kur'ân'ın, Rasûlullah zamanında yazılıp bir kitap haline getirildiğine de işaret eder⁴⁸.

29- MECİD (مَجِيد)

Şerefli, faziletli, seçkin, asil, şan, şeref ve kerem sahibi, soylu.

ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ

47 "Kerim" için bkz.: İbn Kuteybe, age, s. 494; Taberî, age, XXVII, 204; Râzî, age, I, 17 ve XXIX, 191; Râğıb, age, s. 428; İbn Manzûr, age, XII, 510; Cürçânî, age, s. 193; Fîrûzâbâdî, age, IV, 343; Âsim Efendi, age, IV, 464; Elmalılı, age, VII, 4723; S. Yıldırım, age, s. 97.

48 "Kitâb" hakkında bkz.: İbn Kuteybe, age, s. 462; Taberî, age, I, 96; Râzî, age, I, 14 ve XXVII, 237; Râğıb, age, s. 423; İbn Manzûr, age, I, 79; Zerkeşi, age, I, 276; Cürçânî, age, s. 192; Fîrûzâbâdî, age, I, 83 ve IV, 329; Âsim Efendi, age, I, 455; Elmalılı, age, I, 162; F. Krenkow, Kitap, İA, VI, 829; H. Basri Çantay, Meal, I, 13, dipnot: 3; İsmail Cerrahoğlu, Tefsir Usûlü, s. 35; S. Ateş, age, I, 97; Ali Ünal, Kur'ân'da temel kavramlar, s. 30; Y.N. Öztürk, age, s. 323.

"Kaf. Şereflî Kur'ân'a andolsun" (Kaf 50/1).

بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ * فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ

"Hayır (gerçek onların dedikleri gibi değil), o şanlı bir Kur'ân'dır ki, Levh-i mahfûzdadır. 'Bürûc 85/21-22).

Son âyetle ilgili olarak " « قُرْآنٌ مَّجِيدٌ » = Mecîd (Rabb'in Kur'ân'ı" şeklinde zayıf bir kıraat şekli de vardır⁴⁹.

Kur'ân-ı Kerim, her türlü tağyir ve tebdilden, ziyade ve noksanlıktan korunmuş olmasıyla; kendisine başvuran herkese yeterli cevap vermesiyle, faydalarının sınırsız olması ve i'câzıyla; diğer kitapların hepsinden yüksek ve şereflî bir seviye ve mevkide bulunması... vb. sebeplerle şeref kazanmış İlâhî Kitaptır.

Bu kelime aynı zamanda Yüce Allah'ın esmâ-i hüsnâ'sındandır. Bu takdirde mânâ: Lütuf ve ihsânı geniş olan, kerîm, cömert, kendisine erişilmekten münezze, bununla beraber sonsuz lütuf ve ihsân sahibi Yüce Allah, demek olur⁵⁰.

30- MERFUÂ (مَرْفُوعَةٌ)

Şeref ve kadri yüceltilmiş, değerli, yüce, şereflî.

فِي صُحُفٍ مُّكْرَمَةٍ * مَرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ

"(Kur'ân) değerli, şanlı sahifeler içindedir; **yüceltilmiş** ve tertemiz kılınmış (sahifelerde)" (Abese 80/13-14).

Kur'ân-ı Kerim, kadri yüce olan, el üstünde tutulması gereken değerli, yüce bir Kitaptır. O, Allah'ın yüceltiği bir Kitaptır; Allah kuluna düşen de bunu idrak edip, onun değerini bilmek ve onun yüceliği ile yücelmektir⁵¹.

31- MESÂNÎ (مَسَانِي)

"Mesnât" kelimesinin çoğuludur. İkişer, ikişerli, ikili, mükerrer, tekrarlanan, bir şeyin katı, müekked, mühkem, bükümlü, bükümlü, katlı, kıvrımlı; ikiye katlanan şey, tekrar edilmek sûretiyle ikilenen şey, bir şeyin katı... vb. mânâlara gelir.

اللَّهُ نَزَلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُّتَشَابِهًا مَّنَانِي تَقْشَعْرُ مِنْهُ جُلُودَ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ

49 Râzî, age, XXXI, 125.

50 "Mecîd" hakkında bkz.: Taberî, age, XXX, 139; Râzî, age ve yer; Râğıb, age, s. 463; Neseffî, Medârik, IV, 347; İbn Manzûr, age, III, 395; Zerkeşî, age, I, 280; Firûzâbâdî, age, IV, 485; Âsım Efendi, age, II, 18; Elmalılı, age, VIII, 5696; Suat yıldırım, age, s. 168.

51 "Merfûa" için bkz.: Taberî, age, XXX, 53; Râzî, age, XXXI, 58; Râğıb, age, s. 200; İbn Manzûr, age, VIII, 129; Firûzâbâdî, age, III, 92; Âsım Efendi, age, III, 264; Elmalılı, age, VIII, 5579.

"Allah, sözün en güzelini, birbirine benzer, **ikişerli** bir Kitap halinde indirdi. Rablerinden korkanların, ondan derileri ürperir..." (Zümer 39/23).

Kur'ân-ı Kerim'de kıssalar, öğütler, hikmetler, ~~tavsiyeler~~, ruhlara ve zihinlere iyice yerleşmesi için, belli bir düzen ve âhenk içinde tekrar edilir; bunun için ona Mesânî (tekrarlı) denilmiştir. Kur'ân, tekrar tekrar okunmasıyla da Mesânî'dir. Ayrıca Kur'ân'da konular genellikle ikili-karşıtlı olarak ele alınır: Emir-nehîy, va'd-vaîd, cennet-cehennem, melek-şeytan, mü'min-kâfir, rahmet-azab, nûr-zulmet, recâ-havf, yer-gök, iyi-kötü... vb. hususlar bu şekilde zıtlarıyla anlatılır; bunun için de ona Mesânî (ikişerli) denilmiştir. Bundan başka, bu kelimenin "senâ (övgü)"dan "mesnâ"nın çoğulu olduğu kabul edilirse, bu taktirde "övgüye lâyıık Kitap" demek olur. Bu konuyla ilgili başka bir görüş olarak da, şiirde kâfiye denildiği gibi, Kur'ân âyetlerine de Mesânî denildiği söylenmiştir⁵². Ayrıca, Mesânî kelimesinin delâletiyle, Kur'ân'ın iç içe anlam boyutları ihtiva eden bir Kitap olduğunu⁵³ söylemek de mümkündür.

Mesânî kelimesi, başka bir âyette de Fâtiha sûresi için kullanılmıştır⁵⁴.

32- MEV'IZA (مَوْعِظَة)

Dine uygun olmayan şeylerden men etmeyi ifade eden söz; bir kimseye, sevap ve ikaba dair kalbini yumuşatacak söz söylemek, nasihat etmek; Allah'ın cezasını hatırlatıp azabından korkutmak, itaat etmesini emir ve tavsiye etmek; dîni öğüt, nasihat, va'z.

وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُّبِينَاتٍ وَمَثَلًا مِّنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ

"Andolsun ki Biz size, (muhtaç olduğunuz şeyleri) açıklayan âyetler ve sizden önce gelip geçenlerden misâl ve müttakiler için bir öğüt indirdik (Nûr 24/34)⁵⁵.

Kur'ân-ı Kerim'de bu kelime⁵⁶ İncil için de kullanılmıştır⁵⁷.

Kur'ân-ı Kerim, bütünüyle bir mev'ızadır; insanlara gerekli öğütleri verir, onların akıllarına ve kalplerine hitap ederek doğru yolu bulmalarını, kötülükten uzak kalmalarını temin eder. Karşı gelenlere, İlâhî azabı hatırlatır; itaat edenlere

52 "Mesânî" hakkında bkz.: Taberî, age, XIV, 52 ve XXIII, 210; Râzî, age, XIX, 207 ve XXVI, 272; Râğîb, age, s. 83; İbn Manzûr, age, XIV, 118; Nisâbü'ri, Ğarâibü'l-Kur'ân, XXIII, 124; Firûzâbâdî, age, II, 345; Âsım Efendi, age, IV, 894; Elmalılı, age, V, 3074; A.J. Wensinck, Mesânî, IA, VII, 792; Cerrahoğlu, age, s. 36; Ateş, age, V, 78; ve VII, 542.

53 Y.N. Öztürk, age, s. 420.

54 Bkz.: Hicr 15/87.

55 Başka bir âyet için bkz.: Yûnus 10/57.

56 "Mev'ıza" hakkında bkz.: Taberî, age, XI, 124; Râzî, age, XVII, 116; Râğîb, age, s. 527; İbn Manzûr, age, VII, 116; Âsım Efendi, age, III, 178; Elmalılı, age, II, 1180.

57 Bkz.: Mâide 5/46.

ise kavuşacakları mükâfatları müjdeder. Hepsi de insan yararına olan Kur'ân öğütleri, mesellerle, misâllerle ve kıssalarla da takviye edilmiş, en güzel edebî üslûbla yapılmıştır. Bu bakımdan Kur'ân en üstün mev'ızadır.

33- MUHKEM (مُحْكَم)

Sağlam kılınmış, olgunlaştırılmış, bozulmaktan korunmuş, kuvvetli, sağlam; açıklanmış, lâfız ve mânâ bakımından kendisinde şüphe bulunmayan.

الرَّ كِتَابٌ أَحْكَمْتُ آيَاتَهُ ثُمَّ قُضِلَتْ مِنْ لَدُنِّ حَكِيمٍ خَبِيرٍ

"Elif lâm râ. Bu, hikmet sahibi, herşeyden haberdar olan Allah tarafından âyetleri **sağlamlaştırılmış**, sonra da açıklanmış bir Kitaptır" (Hûd 11/1).

Kur'ân-ı Kerim, hem lâfız ve hem de mânâ bakımından en güzel, en kuvvetli, her türlü şüpheden ve bozulmaktan uzak, her yönüyle sağlam kılınmış bir Kitap olduğu için "muhkem" sıfatıyla nitelenmiştir; bu anlamda Kur'ân, tamamiyle muhkemdir⁵⁸.

Yukardaki âyetten başka bir de Âlü imrân sûresinin 7. âyetinde bahsedilen ve Tefsir ve Kur'ân ilimlerinde önemli bir bahis olan "Muhkem" konusu vardır ki bu, Kur'ân'ın isimleriyle ilgili olmayan bir husustur⁵⁹.

34- MUSADDİK (مُصَدِّق)

Doğrulayan, tasdik eden, doğrulayıcı, tasdik edici.

وَأْمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَأَبَايَ فَاتَّقُونِ

"(Ey İsrâiloğulları) Sizin yanınızda bulunan (Tevrat)ı **doğrulayıcı** olarak indirdiğim (Kur'ân)a inanın ve onu inkâr edenlerin ilki siz olmayın; benim âyetlerimi (dünyalık) az bir karşılık ile satmayın ve benden korkun..." (Bakara 2/41)⁶⁰.

Kur'ân-ı Kerim, kendinden önceki mukaddes kitapları doğrulayıcı ve onları koruyup kollayıcı olarak indirilmiştir. Bu bakımdan Tevrat ve İncil'e inanan, Kur'ân'a da inanmalıdır. Onu inkâr eden, Tevrat ve İncil'i de inkâr etmiş

58 "Muhkem" hakkında bkz.: Taberî, age, XI, 179; Râzî, age, I, 15 ve VII, 179; Râğıb, age, s. 128; İbn Manzûr, age, XII, 143; Zerkeşi, age, II, 68; Fîrûzâbâdî, age, II, 487; Âsım Efendi, age, IV, 244; Zerkânî, Menâhil, II, 270; Elmalılı, age, II, 1037; Subhî Sâlih, Mebâhis, s. 281; Cerrahoğlu, age, s. 128; Mehmed Sofuoğlu, Tefsire giriş, s. 149; Ateş, age, II, 12; Ali Ünal, age, s. 54; Y.N. Öztürk, age, s. 400.

59 Bu konuda bilgi ve kaynak için bkz.: A. Çetin, Kur'ân ilimleri, s. 257-259.

60 Benzer diğer bazı âyetler için bkz.: Bakara 2/91, 97; Âlü imrân 3/3, 50; Nisâ, 4/47; Mâide 5/48; Fâtır 35/31; Ahkaf 46/30.

olur; çünkü Tevrat ve İncil, Peygamberimizin doğruluğunu haber vermiştir; Peygamberimiz de diğer peygamberleri kabul ve tasdik etmiştir. Kur'ân, geçmiş Kitapları inkâr etmez, yalanlamaz; asılları itibariyle onlar da hak Kitaplardır; çünkü vahyin kaynağı birdir. Ne var ki bunlar zamanla tahrif edilmiş, asılları bozulmuştur⁶¹.

35- MUSHAF (مُصْحَف)

Kur'an sayfalarının toplandığı Kitap, Kur'ân-ı Kerim, iki kapak arasında ciltlenen yapraklara verilen isim.

Bu kelime, mîm'in zammı, fethi ve kesriyle üç türlü okunabilmektedir. Buna göre; "mushaf": Bir araya toplanıp bağlanmış sayfalar; "mashaf": Sayfaların toplandığı yer; "mıshaf": Sayfaların toplandığı alet, gereç anlamına gelir. Çoğulu Mesâhif'tir.

Bu kelime⁶², Kur'ân-ı Kerim'de geçmemekle birlikte, sahâbe zamanından beri Kur'ân için kullanılan özel isim olduğu için buraya alınmıştır. Kur'ân-ı Kerim'de, aynı kökten "suhuf" ifadesi geçmektedir⁶³.

36- MUTAHHARA (مُطَهَّرَةٌ)

Tertemiz kılınmış, temizlenmiş, arınmış; bir şeyin yıkanıp temizlenmesi.

"(Kur'ân) değerli, şanlı sahifeler içindedir. Yüceltilmiş ve tertemiz kılınmış (sahifelerde)" (Abese 80/13-14).

Kur'ân-ı Kerim; yüksek, değerli, tertemiz sayfalara yazılmıştır. O sayfalar temizdir, hiçbir kirli, şeytânî düşünce onlara bulaşmamıştır. O, kadri yüce olan, el üstünde tutulması gereken, çok değerli, yüce bir Kitaptır⁶⁴.

37- MÜBÂREK (مُبَارَك)

İlâhî hayrın sâbit olduğu şey, ilâhî lütuf ve güzelliklerin bulunduğu şey, mübârek, şerefli, seçkin, çok hayırlı, feyizli, bereketli, uğurlu, kutlu, faydası bol.

كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ

61 "Musaddık" için bkz.: Taberî, age, I, 250; Râzî, age, III, 40; Râğîb, age, s. 278; İbn Manzûr, age, X, 196; Zerkeşî, age, I, 280; Firûzâbâdî, age, III, 396; Âsım Efendi, age, III, 914; Ateş, age, I, 152.

62 "Mushaf" için bkz.: İbn Manzûr, IX, 186; Firûzâbâdî, I, 86; Süyûtî, I, 51; Tehânevî, II, 837; Âsım Efendi, III, 639; A.J. Wensinck, Mushaf, IA, VIII, 677; Zerkânî, I, 407; Elmalılı, mukaddime, s. 25.

63 Bkz.: Suhuf.

64 "Mutahhara" hakkında bkz.: Taberî, age, XXX, 53; Râzî, age, XXXI, 58; Râğîb, age, s. 308; İbn Manzûr, age, IV, 504; Cürçânî, age, s. 144; Firûzâbâdî, age, III, 528; Âsım Efendi, age, II, 502; Elmalılı, age, VIII, 5579; Ateş, age, XX, 321.

"(Bu Kur'ân) çok mübârek bir Kitaptır. Onu sana indirdik ki, âyetlerini düşünsünler ve akıselim sahipleri, öğüt alsınlar" (Sâd 38/29).

Kur'ân, ilâhî güzellik ve hayırların kaynayıp fışkırdığı bir Kitap olması bakımından bu sıfatla da nitelenmiştir⁶⁵.

Bu kelime Kur'an'da; Kadir gecesi, Kâbe, Mescid-i Aksâ, selâm, yağmur, zeytin... vb. birçok şeye sıfat olarak da kullanılmıştır⁶⁶.

38- MÜBEYYİN (مُبَيِّن)

Mebeyyin; vâzih ve açık olmak, âşikâr kılmak, açıklamak demektir. Kur'ân âyetlerinin sıfatı olarak "mübeyyinât" şeklinde çoğul olarak kullanılmıştır.

رَسُولًا يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ
"Size Allah'ın apaçık âyetlerini okuyan bir Elçi (gönderdik) ki, inanıp faydalı işler yapanları, karanlıklardan aydınlığa çıkarırsın..." (Talak 65/11)⁶⁷.

Allah'ın âyetleri apaçıktır; helâl bellidir, haram bellidir. İnsanların ihtiyaç duyduğu hükümler Kur'ân'da açıklanmıştır. Kur'ân âyetleri hem açıktır, hem de bu âyetlerde birçok gerçekler ve Yüce Allah'ın buyrukları açıklanmaktadır⁶⁸.

39- MÜBÎN (مُبِين)

Vâzih, âşikâr, açık, apaçık; açıklayan.

"İbâne" mastarından hem lâzım, hem müteaddî olabilir. Lâzım'dan olunca; kendisinin ne olduğu apaçık, kendisini beyâna kendisi yeterli olan anlamına gelir. Müteaddî olursa; açıklayıcı, ortaya koyucu, ayırdedici demek olur. Ayrıca; gayet güzel, muradını yerine göre dilediği gibi anlatan, fasîh ve belîğ mânâsına da gelir.

الرُّبُكُ أَبَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ

"Elif lâm râ. Bunlar, apaçık Kitabın âyetleridir" (Yûsuf 12/1)⁶⁹.

Kur'ân-ı Kerim; Allah tarafından indirilmiş olduğunu, kendinden başka hiçbir delile ihtiyaç duymayacak şekilde, bizzat kendi varlığıyla isbâta yeterli

65 "Mübârek" lâfzı için bkz.: Taberî, age, XXIII, 153; Râzî, age, I, 18 ve XXVI, 201; Râğıb, age, s. 44; İbn Manzûr, age, X, 396; Firûzâbâdî, age, II, 208; Âsım Efendi, age, III, 1046.

66 Bkz.: Râğıb, age, s. 44; Firûzâbâdî, age, II, 208 vd.

67 Ayrıca bkz.: Nûr 24/34, 46.

68 "Beyyine ve beyyinât" için bkz.: Taberî, XXVIII, 152; Râzî, XXX, 38; Râğıb, s. 68; İbn Manzûr, XIII, 68; Âsım Efendi, III, 567; Ateş, VI, 201.

69 Ayrıca bkz.: Mâide 5/15; Hicr 15/1; Şuarâ 26/2, 195; Neml 27/1; Kasas 28/2; Yâsîn 36/69; Zuhuruf 43/2; Dühân 4/2.

mu'cize bir Kitaptır. İkinci olarak; geçmiş ve geleceğe dair gizli ve açık bilgileri, bütün dini hükümleri açıklayan bir Kitaptır. Üçüncüsü; hakkı bâtıldan ayıran, hayrı şerden, doğruyu eğriden, güzeli çirkinden ayırd eden Kitaptır. Dördüncüsü; lisanın beyan gücü, güzel ifade ve uslûbuyla da son derece de parlak bir Kitap olmasıdır. Beşinci olarak da; hidâyet yolunu, sapıklık yolundan ayırıp açığa çıkaran ve insanların muhtaç oldukları şeyleri açıklayan bir Kitaptır. İşte bu sebeplerle ona "mübîn" denilmiştir⁷⁰.

Bu kelime ayrıca Yüce Allah'ın sıfatlarından. Bu taktirde: Her hakkı açıklayan, varlığında şüphe câiz olmayan, gizli olmayan, saklanmayan, ulûhiyeti zâhir olan... vb. mânâlara gelir⁷¹.

40- MÜHEYMİN (مُهَيْمِن)

Emîn, şâhid, hâkim, hükmü altına alan, herşeyi gözetip muhafaza eden, koruyan, kontrol eden. وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيِّمًا عَلَيْهِ

"Sana da, kendinden önceki Kitabı doğrulayıcı ve onu kollayıp koruyucu olarak bu Kitap (Kur'ân)ı hak olarak indirdik..." (Mâide 5/48).

Kur'ân-ı Kerim; kendisine inanıp bağlananları, dünya ve âhiret zararlarından emin kılacağı ve ona sarılanların güven içinde olacakları için bu isimle anılmıştır. Ayrıca o, kendisinden önceki Kitaplar üzerinde bir şâhid, koruyucu ve hâkim olduğu için böyle nitelenmiştir. Çünkü Kur'ân, evvelki mukaddes kitapları tasdik ettiği gibi, onlardaki tahriflere de işaret eder; böylece o Kitaplardaki hak olanla olmayanı birbirinden ayırır⁷².

Bu kelimeyle ilgili olarak "müheymen" şeklinde şâz bir kıraat da nakledilir ki, bu durumda, her türlü tahrif ve tebdilden korunmuş, Yüce Allah'ın muhafazasında olan mânâsı anlaşılır⁷³.

Müheymîn lâfzı, ayrıca Yüce Allah'ın sıfatlarından. Bu taktirde: İnsanların yaptıklarını gözeten, mahlûkâtı koruyan, eşya ve varlıklar üzerinde emîn olan, her söylediği doğru olan, başkalarını korkudan emîn kılan, koruyup saklayan Yüce Allah... vb. mânâlara gelir⁷⁴.

Böylece Kur'ân; hem Müheymîn olan Yüce Allah'ın korumasında ve hem

70 "Mübîn" için bkz.: Taberî, age, XII, 149; Râzî, age, I, 16; Râğıb, age, s. 69; İbn Manzûr, age, XIII, 69; Zerkeşî, age, I, 279; Âsım Efendi, age, IV, 567; Elmalılı, age, IV, 2842 ve V, 3699.

71 Bkz.: Suat Yıldırım, age, s. 273.

72 "Müheymîn" hakkında bkz.: Taberî, age, VI, 266; Râzî, age, I, 16 ve XII, 11; İbn Manzûr, age, XIII, 436; Âsım Efendi, age, IV, 783; Elmalılı, age, III, 1696; Süleyman Ateş, age, III, 7; S. Yıldırım, age, s. 270.

73 Bkz.: Zemahşerî, el-Keşşâf, I, 618.

74 Bkz.: S. Yıldırım, age, s. 270.

de kendisi Müheymin olmakla, sâir mukaddes kitapların koruyup kollayıcısıdır, onların muhâfızı ve murâkıbidir, demek olur.

41- MÜKERRAME (مُكْرَمَةٌ)

İzzet ve şeref sahibi, kerem ile muttasıf, değerli, şerefli, şanlı.

"(Kur'ân) **değerli** sahifeler içindedir" (Abese 80/13).
فِي صُفْحٍ مُكْرَمَةٍ

Kur'ân-ı Kerim; değerli, şerefli, tertemiz sayfalar içindedir. Onun kıymeti bilinmeli, el üstünde tutulmalıdır. Onun, sahifelerin toplanmasıyla Mushaf haline gelmiş maddî varlığına gereken saygının gösterilmesi icab ettiği gibi, bundan daha önemlisi, ondaki buyruklara da gereken saygı gösterilmeli, Yüce Allah'ın Kelâmı olmakla, her zaman onun şânına yaraşır bir konumda tutulmasına gayret edilmelidir⁷⁵.

42- MÜNÂDÎ (مُنَادٍ)

Dâvetçi; seslenen, çağırın, nida eden.

رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا

"Rabbimiz. Biz, 'Rabbimize inanın' diye imâna çağırın bir **dâvetçi** işittik, hemen inandık..." (Âlü imrân 3/193).

Çoğunluğun görüşüne göre, âyette geçen "münâdî" (dâvetçi) ile Peygamberimiz kastedilmiştir. Bazılarına göre de bu "münâdî" Kur'ân'dır. Çünkü bütün insanların Hz. Muhammed (S.A.V.)i işitmesi mümkün değildir; ama herkes Kur'ân'ı okuyup (dinleyip) anlayabilir. Kur'ân-ı Kerim, bütün insanlara seslenmekte, onları hidâyete çağırmaktadır. Bu bakımdan o, bir münâdî=dâvetçidir. Ayrıca, Yüce Allah'a imânâ sevkedene, O'nun varlığını, birliğini ve kudretini isbat eden deliller de birer münâdîdir⁷⁶.

43- MÜTEŞÂBİH (مُتَشَابِهٌ)

Benzer, benzerlik, iki şeyin birbirine benzemesi, seçilememelik.

اللَّهُ نَزَلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِي

75 "Mükerrame" için bkz.: Taberî, age, XXX, 53; Râzî, age, XXXI, 58; Râğıb, age, s. 428; İbn Manzûr, age, XII, 512; Fîrûzâbâdî, age, IV, 343; Âsım Efendi, age, IV, 464; Elmalılı, age, VIII, 5579.

76 "Münâdî" hakkında bkz.: Taberî, age, IV, 212; Râzî, age, IX, 144; Râğıb, age, s. 487; İbn Manzûr, age, XV, 315; Fîrûzâbâdî, age, V, 32; Âsım Efendi, age, IV, 1196; Elmalılı, age, II, 1263.

"Allah, sözün en güzelini (Kur'ân'ı), birbirine benzer, ikişerli bir Kitap halinde indirdi" (Zümer 39/23).

Kur'ân-ı Kerim, güzellikte ve sağlamlıkta birbirine benzer, birbirini tasdik eden, biri diğerine delil olan, hepsi birbirinden güzel sûre ve âyetlerden meydana gelmiş ilâhî bir Kitaptır⁷⁷. Bu bakımdan ona "müteşâbih" denilmiştir.

Âlü imrân sûresinin 7. âyetinde de görüleceği üzere bu kelime, Tefsir ve Kur'ân ilimlerinde önemli bir bahsin daha adıdır ki bu, konumuzun dışındadır⁷⁸.

44- NEZİR (نَذِير)

Korkutmak, sakındırmak; korkutan, korkulu haber veren, tehlike haberiyle korkutan, bir şeyin âkibetindeki vehâmet ve tehlikeyi haber verip sakındıran; ihtarcı, uyarıcı. "Beşîr" (müjdecî)in zıddı.

حَمَّ * تَنْزِيلَ مِنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * كِتَابَ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قَرَأْنَا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ * بَشِيرًا وَ نَذِيرًا

"Hâ mîm. (Bu Kur'ân), Rahmân, Rahîm'den indirilmiştir. Bilen bir toplum için âyetleri açıklanmış, Arapça okunan bir Kitaptır. Müjdeleyici ve uyarıcı olarak (gönderilmiştir)..." (Fussilet 41/4).

Kur'ân-ı Kerim, kendisine inanıp itaat edeni, cennet ve ebedî nimetlerle müjdelere; inkâr ve isyan edeni ise cehennem ve azab ile korkutur. Bu bakımdan o, hem müjdecî ve hem de korkutucu ve uyarıcıdır⁷⁹.

Bu sıfat, Kur'an'da Peygamberimiz için de kullanılmıştır⁸⁰.

45- NÛR (نُور)

Aydınlık, ziyâ, ışık, parlaklık; ışık kaynağı; zulmetin zıddı.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا

"Ey insanlar. Size Rabbinizden bir delil geldi ve size apaçık bir nûr indirdik" (Nisâ 4/174)⁸¹.

Kur'ân-ı Kerim; kalpleri ve fikirleri nurlandıran, dosdoğru yol olan sırât-ı müstakîm'i aydınlatan, dünya ve âhiret saadetini ve ilâhî azaptan kurtuluş yol-

77 "Müteşâbih" için bkz.: Taberî, age, XXIII, 210; Râzî, age, I, 15 ve VII, 179; Râğıb, age, s. 254; İbn Manzûr, age, XIII, 504; Zerkeşî, age, II, 68; Fîrûzâbâdî, age, I, 196 ve III, 293; Âsım Efendi, age, IV, 813; Zerkânî, age, II, 166; Elmalılı, age, II, 1037; Cerrahoğlu, age, s. 128; Sofuoğlu, age, s. 149; Ateş, age, II, 12; Y. Nuri Öztürk, age, s. 418.

78 Bu konuyla ilgili bili ve kaynak için bkz.: A. Çetin, age, s. 257-259.

79 "Nezir" hakkında bkz.: Taberî, age, XXIV, 91; Râzî, age, I, 16 ve XXVII, 94; Râğıb, age, s. 487; İbn Manzûr, age, V, 201; Fîrûzâbâdî, age, V, 34; Âsım Efendi, age, II, 700; Elmalılı, age, V, 3565.

80 Msl. bkz.: Mâide 5/19, A'râf 7/184, 188, Hûd 11/2, 12, Hicr 15/89, Hacc 22/49, Şuarâ 26/115... vb.

81 Ayrıca bkz.: A'râf 7/157, Teğâbûn 64/8.

larını gösteren bir nûrdur, ışıktır. Kur'ân; kalplere îman nûrunun düşmesine sebep olduğu için de "nûr" diye isimlendirilmiştir⁸².

Bu kelime aynı zamanda Yüce Allah'ın⁸³ ve Hz. Peygamber (S.A.V.)in⁸⁴ sıfatlarındandır.

46- RAHMET (رَحْمَةٌ)

Bir kimseyi esirgemek, şefkat göstermek, acımak, lütuf ve ihsanda bulunmak; mağfiret.

.. مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَىٰ وَلَٰكِن تَصَدِّقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

"(Bu Kur'ân), uydurulacak bir söz değildir. Ancak kendinden önceki (ilâhî Kitap)ların doğrulanması, her şeyin açıklanması ve inananlar için bir kılavuz ve rahmettir" (Yûsuf 12/111)⁸⁵.

Kur'ân-ı Kerim; müminler için bir nimet ve rahmettir. Yüce Allah, inanan kullarına onunla rahmet eder; delâletten hidâyete sevkeder, halâkten kurtarır. Ancak bu, müminlere mahsustur. Çünkü inanmayanlar, Kur'ân'ı reddetmek sûretiyle, kalplerini ona ve Hz. Peygamber'e kapamışlardır⁸⁶.

Kur'ân-ı Kerim'in birçok yerinde geçen bu kelime, Kur'ân için kullanıldığı gibi, iman ve islâm, Peygamberimiz, nübüvvet, Tevrat, cennet..., vb. için de kullanılmıştır⁸⁷.

47- RIZK (رِزْقٌ)

Yiyecek, içecek, giyecek ve kendisinden faydalanılan her şey; gıda veren şey; nimet, maddî ve mânevî, dünyevî ve uhrevî nimet; bağış; nasib; maaş.

وَلَا تَمُنُّ بِعَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ

"Onlardan bazı zümrelere kendilerini denemek için verdiğimiz dünya hayatının süsüne gözlerini dikme. Rabbinin rızkı daha hayırlıdır ve daha süreklidir" (Tâhâ 20/131).

82 "Nûr" hakkında bkz.: Taberî, age, VI, 39; Râzî, age, I, 17 ve XI, 119; İbn Manzûr, age, V, 240; Zerkeşî, age, I, 279; Fîrûzâbâdî, age, V, 133; Ebu'l-Bekâ, Külliyât, s. 362; Tehânevî, Keşşâf, II, 1394; Âsım Efendi, age, II, 726; Willy Hartner-T.J. De Boer, Nûr, İA, IX, 352; S. Yıldırım, age, s. 274; YN Öztürk, age, s. 441.

83 Bkz.: Nûr 24/35.

84 Bkz.: Mâide 5/15.

85 Benzer başka âyetler için bkz.: En'âm 6/157; A'râf 7/52, 203; Nahl 16/64; 89; İsrâ 17/82, Neml 27/77, Lokman 31/3.

86 "Rahmet" için bkz.: Taberî, age, XI, 124; Râzî, age, I, 16 ve XVII, 115; Kurtubî, Tefsir, VIII, 353; Zerkeşî, age, I, 280; Fîrûzâbâdî, age, III, 53; Âsım Efendi, age, IV, 300; Y. Nuri Öztürk, age, s. 445.

87 Bkz.: Fîrûzâbâdî, age, III, 55-58.

Bu âyette geçen "Rızık" kelimesi; Peygamberimize verilen maddî ve mânevî nimetler, yüce dereceler olarak anlaşıldığı gibi, yine ona verilen âhiret rızkı veya nübüvvet olarak da değerlendirilmiştir. Sehâvî (642/1245) ve Ebû Şâme (665/1266) gibi bazı bilginler ise, âyette geçen "rızık"ı, "Kur'ân" olarak değerlendirmişlerdir⁸⁸. Kur'ân'ın başka bir yerinde de bu fikir teyid edilir gibidir: "Biz sana, tekrarlanan yedi (âyetli Fâtiha)yı ve bu büyük Kur'ân'ı verdik. Sakın, bazı kimselere geçici fayda için verdiğimiz dünyalığa gözlerini dikme..." (Hicr 15/87-88)⁸⁹. Demek ki Kur'ân, hem tükenmez İlâhî bir rızık ve hem de maddî ve manevî rızıklara sebep bir Kitaptır.

48- RŪH (رُوح)

Hayat kendisine bağlı olan varlık, can; canlılık, hayat; idrak mebdei; his, duygu; öz, bir şeyin özü ve cevheri, hakikati; nefis; nefes; maddenin zıddı

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ رُوْحًا مِّنْ اَمْرِنَا

"İşte sana böyle emrimizden bir **rûh** (kalplere can veren bir Kitap) vahyettik..." (Şûra 42/52).

Kur'ân-ı Kerim; insanları inkâr, gaflet ve cehâlet ölümlüğünden kurtarıp, onlara hayat veren, dünya ve âhiret mutluluğuna kavuşturan, mümini aktif kılıp canlılık kazandıran bir Kitaptır, rahmettir. Rûh, nasıl ki insanın canlılığının sebebi ise ve cesede can veren rûh ise, Kur'ân'da getirdiği mesajla kalplerin hayat bulmasına ve aklın kemâline sebep olduğu için ona "rûh" denilmiştir⁹⁰.

Kur'ân-ı Kerim'de bu kelime vahiy⁹¹, Cebrâil⁹² ve İsâ Peygamber⁹³ için de kullanılmıştır.

49- SIDK (صِدْق)

Doğru, gerçek; doğruluk, gerçeklik, yalanın zıddı; doğruyu söylemek, gerçek sözlü olmak; gerçek olmak; sözünü yerine getirmek; bir şeyin her yönüyle tam ve kâmil olması.

وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

88 Bkz.: Ebû Şâme, el-Mürşidü'l-vecfz, s. 209; Zerkeşî, el-Bürhân, I, 281.

89 "Rızık" hakkında bkz.: Taberî, age, XVI, 235; Râzî, age, XXII, 136; Cevherî, es-Sihâh, IV, 1481; Râğıb, age, s. 194; Zebîdî, Tâc, VI, 355; İbn Manzûr, age, X, 115; Zerkeşî, age, I, 281; Firûzâbâdî, age, III, 65; Âsım Efendi, age, III, 858.

90 "Rûh" için bkz.: İbn Kuteybe, age, s. 485; Taberî, age, XV, 46; Râzî, age, I, 16 ve XIX, 219; Râğıb, age, s. 205; Kurtubî, age, XV, 299; İbn Manzûr, age, II, 455; Cürçânî, age, s. 117; Firûzâbâdî, age, III, 103; Ebu'l-Bekâ, age, s. 193; Tehânevî, age, I, 540; Âsım Efendi, age, I, 885; Elmalılı, age, V, 3197 ve VI, 4260; E.E. Calverley, Nefis, IA, IX, 178; Ateş, age, V, 245.

91 Bkz.: Mü'min 40/15.

92 Bkz.: Mâide 5/110; Şuarâ 26/193.

93 Bkz.: Nisâ 4/171.

"Doğruyu getirene ve onu doğrulayanlara gelince, işte müttakîler onlardır" (Zümer 39/33).

Kur'ân-ı Kerîm; doğrunun ve gerçeğin ta kendisidir. Onu getiren de Hz. Peygamber (S.A.V.)dir. Kur'ân'ın ve Peygamberimizin getirdiklerini doğrulayan ve gereğini yapanlar da müttakîlerdir⁹⁴.

50- SIRÂT-I MÜSTAKÎM (صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ)

"Sirât": yol; "müstakîm": düzgün, doğru, tam, kıymetli, değerli demektir. "Sirât-ı müstakîm" ise: dosdoğru cadde, işlek, büyük, açık, düz, doğru yol; Allah'ın koyduğu ve hayra hakkıyla götüren ve bâtil olmayan mânevî yol, Allah'ın rızasına götüren yol; hedefe götürücü ve ulaştırıcı cadde demektir.

وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ

"İşte benim doğru yolum budur, ona uyun (başka) yollara uymayın ki, sizi O'nun yolundan ayırmasın..." (En'âm 6/153).

Kur'ân-ı Kerîm; insanlara iyiyi ve kötüyü anlatıp gösteren ve fakat sadece hayra, hidâyete ve güzelliğe götüren Allah'ın dosdoğru yoludur; bu aynı zamanda Hz. Peygamberin de yoludur, İslâmın yoludur. O yolda yürüten, İlâhî rızaya kavuşur; ondan ayrılan ise dalâlete ve mutsuzluğa düşer⁹⁵.

51- SUHUF (صُحُفٌ)

"Suhuf", "sahîfe"nin çoğuludur. Bu da üzerine yazı yazılacak veya yazılmış yaprak veya kitap anlamına gelir⁹⁶.

فِي صُحُفٍ مُّكْرَمَةٍ

"(O Kur'ân) değerli sahifeler içindedir" (Abese 80/13).

Kur'ân-ı Kerîm; kıymetli, tertemiz sayfalar içindedir. Ona gereken değer verilmeli, el üstünde tutulmalıdır. O, daha önceki mukaddes kitapların muhtevasına da sahip bir Kelâmdir.

Bu âyet ayrıca, Kur'ân'ın Peygamberimiz devrinde yazıldığına da işaret eder. Nitekim, Buhârî ve Müslim'in kaydettiklerine göre⁹⁷, Rasûlullah

94 "Sıdk" hakkında bkz.: Taberî, age, XXIV, 3; Râzî, age, XXVI, 279; Râğıb, age, s. 277; İbn Manzûr, age, X, 193; Fîrûzâbâdî, age, III, 396; Süyûtî, age, I, 50; Ebu'l-Bekâ, age, s. 225; Âsım Efendi, age, III, 914; Ateş, age, VIII, 3.

95 "Sirât-ı müstakîm" terimi için bkz.: Taberî, age, VIII, 87; Râzî, age, I, 15; Râğıb, age, s. 280 ve 418; İbn Manzûr, age, VII, 340 ve XII, 498; Fîrûzâbâdî, age, II, 146 ve IV, 307; Âsım Efendi, age, III, 64 ve 83 ve IV, 458; Elmalılı, age, I, 123; Ateş, age, I, 74 ve III, 262; Y. Nuri Öztürk, age, s. 510.

96 Ayrıca bkz.: Mushaf.

97 Bkz.: Buhârî, Salât, 95; Müslim, Salât, 263-264.

zamanında ve daha sonra, Mescid'de, Mushaf için özel bir yer ayrıldığı ve Mushaf'ın bir sandık içinde burada muhafaza edildiği bildirilmektedir⁹⁸.

52- ŞÂHİD (شَاهِد)

Tanık, gören; hazır olan, şahitlik eden, bir şeyin hakikatine muttali olup kesin olarak bilen, bir şeyi bildiği şekliyle haber veren; delil.

أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمَنْ قَبْلَهُ كِتَابٌ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً

"Hiç böyleleri, şu kimse gibi olur mu ki o, Rabbinden bir delil üzerinde bulunmaktadır. Ayrıca Allah'tan bir **şâhid** (Kur'ân), onu (o üzerinde bulunduğu delili) takip ediyordu. O (Kur'ân)dan önce de bir önder ve rahmet olarak Mûsâ'nın Kitab'ı var..." (Hûd 11/17).

Kur'ân-ı Kerîm, Allah'tan gelen bir şâhiddir. İslâm'ın gerçek bir din olduğunu isbat eden delildir. Yahut Kur'ân, kendi kendinin delilidir; İlâhî Kitap oluşunun belgesidir. Çünkü onu inceleyen herkes, onun bir mu'cize olduğunu, benzerinin meydana getirilemeyeceğini anlar; böylece o, kendisinin şâhidi olmuş olur⁹⁹.

Bu kelime aynı zamanda Peygamberimizin de sıfatlarından¹⁰⁰.

53- ŞİFÂ (شِفَاء)

Devâ, ilâç; hastayı iyileştirmek, hasta için âfiyet istemek; âfiyet ve selâmete ulaşmak; kenar, kıyı; güneş batmak. وَنَزَّلَ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ

"Biz, Kur'ân'dan, müminlere **şifâ** ve rahmet olan şeyler indiriyoruz..." (İsrâ 17/82).

Kur'ân, müminlere şifâdır; onları rûhî bunalımlardan kurtarır, bâtil itikatlardan ve kötü ahlâktan korur; verdiği feyiz ve rahmetle, gönülleri huzur ve sevince kavuşturur. Ancak, bunlara nâil olabilmek için, önce ona inanmak gerekir¹⁰¹.

98 "Suhuf" için bkz.: Râğıb, age, s. 275; İbn Manzûr, age, IX, 186; Fîrûzâbâdî, age, I, 86 ve III, 388; Süyûtî, age, I, 51; Tenânevî, age, II, 837; Âsım Efendi, age, III, 639; Zerkânî, age, I, 407; A.J. Wensinck, Mushaf, IA, VIII, 677; Elmalılı, age, VIII, 5766.

99 "Şâhid" için bkz.: Taberî, age, XII, 14; Râzî, age, XVII, 202; Râğıb, age, s. 268; İbn Manzûr, age, III, 238; Cürcânî, age, s. 135; Fîrûzâbâdî, age, III, 350; Ebu'l-Bekâ, age, s. 214; Tehânevî, age, I, 884; Âsım Efendi, age, I, 1181; Elmalılı, age, IV, 2773; Ateş, age, IV, 302.

100 Bkz.: Ahzâb 33/45; Fetih, 48/8, Müzzemmil 73/15.

101 "Şifâ" hakkında bkz.: Taberî, XV, 152; Râzî, I, 15 ve XXI, 34; Cevherî, VI, 2393; Râğıb, s. 264; Zebîdî, X, 200; İbn Manzûr, XIV, 436; Zerkeşî, I, 280; Fîrûzâbâdî, III, 330; Karahisârî, I, 442; Âsım Efendi, IV, 1029; Elmalılı, V, 3195; Ateş, V, 243.

Merhum Elmalılı'ya göre bu âyette dünya dert, hastalık, belâ ve sıkıntı dolu bir hastahaneye; Peygamberimiz bir tabibe; Kur'ân'da şifâ veren ilâca ve yeterli tam gıdaya benzetilmiştir¹⁰².

54- TENZİL (تَنْزِيل)

İndirmek, parça parça birçok defa indirmek, tertip üzere indirmek; yukardan aşağıya indirmek.

وَأَنزَلْنَا لَهُ تَنْزِيلًا مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ

"Muhakkak ki O (Kur'ân), âlemlerin Rabbinin **indirmesidir**" (Şuarâ 26/192).

Kur'ân-ı Kerîm, Cebrâil aracılığı ile Hz. Muhammed (S.A.V.)e, Yüce Allah tarafından indirilmiştir. O bir insan sözü değil, Allah Kelâmıdır¹⁰³.

55- TEZKİRA (تَذْكِرَة)

İkaz, uyarı, maksûdu hatırlatma vesilesi olan şey, hatırlamaya ve ibret almaya vasıta olan şey.

كَلَّا إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ * فَمَنْ شَاءَ ذَكَّرْهُ

"Hayır (iyi bilsinler ki) O (Kur'ân) bir **ikazdır**. Dileyen onu düşünür, öğüt alır" (Müddessir 74/54).

Kur'ân bir öğüttür, ikazdır, uyarıdır. İnsanlara gerçeği, güzeli gösterip, iyi şeyleri öğütler; ayrıca dünya ve âhirette helâke götürecek şeylere karşı da ikaz eder, uyarır¹⁰⁴.

56- TİBYÂN (تِبْيَان)

Açıklamak, vâzih ve âşikâr kılmak, ortaya koymak.

وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ

"... Sana bu Kitabı, her şeyi **açıklayan** ve müslümanlara yol gösterici, rahmet ve müjde olarak indirdik" (Nahl 16/89).

Kur'ân-ı Kerim; insanların ihtiyaç duyacakları iman, ibadet, ahlak, hukuk... vb. esasları açıklamak, emir ve nehyi, helâl ile haramı beyan etmek, dünya ve âhîret mutluluğuna götürecek doğru yolu göstermek için indirilmiştir¹⁰⁵.

102 Bkz.: Elmalılı, age, V, 3195.

103 "Tenzil" için bkz.: Taberî, XIX, 111; Râzî, I, 15 ve XXIV, 165; Cevherî, V, 1829; Râğıb, s. 488; Zebîdî, VIII, 133; İbn Manzûr, XI, 656; Zerkeşî, I, 281; Fîrûzâbâdî, I, 81 ve II, 494 ve V, 39; Âsım Efendi, IV, III; Elmalılı, V, 3561; Ateş, VI, 321.

104 "Tezkira" hakkında bkz.: Taberî, XXIX, 170; Râzî, I, 15 ve XXX, 213; Râğıb, s. 180; Fîrûzâbâdî, II, 319 ve III, 9; Âsım Efendi, II, 347; Elmalılı, VIII, 5467.

105 "Tibyân" için bkz.: Taberî, XIV, 161; Râzî, XX, 98; Cevherî, V, 2083; Râğıb, s. 68; İbn Manzûr, XIII, 67; Zebîdî, IX, 150; Zerkeşî, I, 279; Cürçânî, s. 48; Âsım Efendi, IV, 567; Ateş, V, 132.

57- URVETÜ'L-VÜSKÂ (عُرْوَةُ الرُّتْقِي)

"Urve": kulp, tutak, değerli mal, yaprağı dökülmeyen her zaman taze kalan ağaç... "Vüskâ" ise: sağlam, muhkem, güvenilir demektir. "Urvetü'l-vüskâ" da sağlam, güvenilir kulp demek olur.

وَمَنْ يُسَلِّمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الرُّتْقِي وَاللَّهُ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ

"Kim güzel davranarak özünü Allah'a teslim ederse o, **en sağlam kulpa** yapmıştır. İşlerin sonu Allah'a döner" (Lokman 31/22).

Âyette geçen bu tâbir îman, islâm, kelime-i tevhid olarak değerlendirildiği gibi, Kur'ân-ı Kerim olarak değerlendirmek de mümkündür. Çünkü Kur'ân, dört elle sarılınması gereken, en sağlam, en güvenilir tutunulacak şeydir, Allah'ın kulpudur¹⁰⁶.

58- ÜMMÜ'L-KİTÂB (أُمُّ الْكِتَابِ)

"Ümm": asıl, ana, reis, başbuğ... gibi mânâlara gelir. "Ümmü'l-Kitâb" ise: Kitabın anası, Kitabın aslı demektir. وَأَنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدِينَا لِعَلِّي حَكِيمٌ

"O (Kur'ân) katımızda bulunan **ana Kitaptadır**, şanı yücedir, hikmetle doludur" (Zuhruf 43/4).

Bu deyim, Kur'ân-ı Kerim'de, yukardaki âyette de görüldüğü üzere, levh-i mahfûz'da bulunan Kur'ân'ın aslı, mânâsında kullanıldığı gibi, Kur'ân'ın muhkem âyetleri¹⁰⁷ ve Allah'ın ilm-i ezeli'si veya levh-i mahfûz anlamında da¹⁰⁸ kullanılmıştır¹⁰⁹.

59- VAHY (وَحْي)

İşaret etmek, gizlice söylemek, ilham etmek, elçi göndermek, yazı veya mektup yazmak; işâret, kitabet, risâlet, ilham, kitap, gizli söz, bir başkasına ilka olunan kelâm. قُلْ إِنَّمَا أَنزَلْتُكُم بِالْوَحْيِ وَلَا يَسْمَعُ الصَّمُّ الدُّعَاءَ إِذَا مَا يَنْدُرُونَ

106 "Urvetü'l-vüskâ" hakkında bkz.: Taberî, III, 20 ve XXI, 79; Râzî, VII, 17; Râğıb, s. 332, 512; İbn Manzûr, X, 371 ve XV, 45; Zerkeşî, I, 275; Fîrûzâbâdî, V, 158; Âsım Efendi, III, 1025 ve IV, 1070.

107 Bkz.: Âlu imrân 3/7.

108 Bkz.: Ra'd 13/39.

109 "Ümmü'l-Kitâb" hakkında bkz.: Taberî, III, 175 ve XXV, 48; Râzî, XXVII, 194; Râğıb, s. 22; Zerkeşî, I, 280; Fîrûzâbâdî, I, 49, 83 ve IV, 329; Süyûtî, I, 51, Âsım Efendi, IV, 175; Cerrahoğlu, s. 35; Sofuoğlu, Tefsire giriş, s. 7.

"De ki: Ben ancak sizi vahy ile uyarıyorum. Ama sağır(lar) uyarıldıkları zaman çağrışı işitmez(ler)" (Enbiya 21/45).

Kur'ân-ı Kerim, Yüce Allah'ın kendi sözüdür. O, Cebrâil aracılığı ile Cenab-ı Hak tarafından Peygamberimize vahy yoluyla indirilmiştir. Kur'ân bir vahydir, bütünüyle Allah sözüdür. Ona bu özelliğiyle de iman etmek gerekir¹¹⁰.

60- ZIKR (ذِكْر)

Hatırlatma; anma, anış, anılan şey; öğüt; nam, şeref, şan, şöhet, yüce, şanlı; dua, niyaz; namaz; bir şeyi unutmayıp hatırda tutmak; yâd eylemek, anmak; dil ile veya kalp ile yahut hem dil hem de kalp ile anmak; semâvî kitap; şiddetli yağmur. *إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ*

"Zikri (Kur'ân'ı) Biz indirdik Biz. Ve onun koruyucusu da elbette Biziz!" (Hıcr 15/9)¹¹¹.

Kur'ân-ı Kerim; insanlara öğüt veren, hatırlatmalarda bulunan, iyiliği buyurup kötülükten sakındıran, nasihat eden, gafletten uyaran İlâhî bir Kitaptır. Bu bakımdan ona "zikr" de denilmiştir¹¹².

Kur'an'da bu kelime öğüt, va'z, ibret, haber, risâlet, elçi, şeref, şefaât, Tevrat, Kur'ân, namaz, cuma namazı... vb. değişik mânâlarda kullanılmıştır¹¹³.

KUR'ÂN'IN DİĞER BAZI ÖZELLİKLERİ

Araştırmamızda ayrı ayrı tanıtmaya çalıştığımız bu isim ve sıfatlardan başka "Ahsenü'l-kasas", "Emr", "Hâdî", "Îman", "Kasas", "en-Nebeü'l-azîm", "Nimet", "Te'vîl", "Zebur"... gibi diğer bazı kelime ve terkipler de zikredilmektedir.

Biz, makalemizin bu bölümünde, bunların dışında, yine Kur'ân'da kaydedilen ve kendisinin bazı özelliklerini vurgulayan -aslında ayrı bir araştırma konusu olabilecek- hususları da kısaca özetlemek istiyoruz:

a) Kur'ân-ı Kerîm, âlemlerin Rabbi olan Yüce Allah tarafından, Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V.)e, Cebrâil aracılığı ile indirilmiştir;

110 "Vahy" için bkz.: İbn Kuteybe, s. 489; Taberî, XVII, 32; Râzî, XXII, 175; Râğıb, s. 515; İbn Manzûr, XV, 379; Zerküşî, I, 280; Fîrûzâbâdî, I, 81 ve V, 177; Süyûtî, I, 43; Âsım Efendi, IV, 1212; Cerrahoğlu, s. 37; Sofuoğlu, s. 9; Ateş, I, 7; Y. Nuri Öztürk, s. 654; Ali Ünal, Kur'an'da Temel Kavramlar, s. 22.

111 Ayrıca bkz.: Âlu imrân 3/58, A'râf 7/93, Hıcr 15/6, Nahl 16/44, Enbiyâ 2/50, Yâsîn 36/11, 69, Sâd 38/1, 8, 78, Fussilet 41/41, Talâk 65/10, Kalem 68/50, Tekvîr 81/27.

112 "Zikr" hakkında bkz.: Taberî, XIV, 7 ve XVII, 35; Râzî, I, 15 ve XIX, 160; Cevherî, II, 664; Râğıb, s. 179; İbn Mahzûr, IV, 308; Zerküşî, I, 279, 281; Zebîdî, III, 226; Fîrûzâbâdî, II, 319 ve III, 9; Süyûtî, I, 51; Tehânevî, I, 563; Âsım Efendi, II, 346; Elmalılı, Tefsîr, Mukaddime, s. 22; Ünal, s. 34.

113 Bkz.: Fîrûzâbâdî, Besâir, III, 13-15.

bundan şüphe edilmemelidir. Hz. Peygamber de onu aynen ezberleyip muhafaza ederek, ümmetine tebliğ etmiştir (Bakara 2/2, Nahl 16/102, Şuara 26/192-195; Neml 27/6, Hâkka 69/40, Kiyâme 75/16-19, Tekvîr 81/19-20).

b) Kur'ân-ı Kerîm, Yüce Allah'ın koruması altındadır. Onun aslı Levh-i mahfûz'dadır. O, indirildiği devirden bugüne kadar tam ve sağlam olarak bize ulaşmıştır, kıyâmete kadar da öyle kalacaktır (Hıcr 15/9, Zuhruf 43/4, Bürûc 85/22). Geçmişte ve gelecekte onu bâtil kılacak yoktur (Fussilet 41/42). O, kutsal kılınmış, yüceltilmiş, arınmış sayfalar içindedir (Abese 80/13-14). Hz. Peygamber bile ona en ufak müdâhalede bulunamamıştır (Hâkka 69/38-52). Allah'ın sözlerini değiştirecek yoktur (Kehf 18/27).

c) Kur'ân-ı Kerîm, 23 yıllık zaman zarfında, birçok sebep ve hikmete bağlı olarak, parça parça indirilmiştir (İsrâ 17/106, Furkan 25/32). Buna rağmen, onda hiçbir çelişki, tutarsızlık ve eğrilik yoktur. Bu da onun, Allah Kelâmı olduğuna delildir (Nisâ 4/82, Kehf 18/1, Secde 32/2).

d) Kur'ân-ı Kerîm, o devirdeki ilk muhatapları araplar olduğu için, pürüz-süz-kusursuz en mükemmel bir arapça ile indirilmiştir. Âyetleri açıklanmış, anlaşılması kolaylaştırılmıştır. Eğer Kur'ân arapça indirilmiş olmasaydı, muhatapları itiraz ederlerdi (Yûsuf 12/2, Ra'd 13/37, Nahl 16/103, Meryem 19/97, Tâhâ 20/113, Şuarâ 26/195, Zümer 39/28, Fussilet 41/1-4 ve 44, Şûrû 42/7, Zuhruf 43/3, Dûhan 44/58, Ahkâf 46/12).

e) Kur'ân-ı Kerîm, şîir değildir, şâir ve kâhin sözü de değildir. Hz. Peygamber de bir şâir değildir. Ayrıca Kur'ân, başka bir kitaptan da alınmış ve yazılmış değildir. O, daha önce hiçbir öğrenim görmemiş Hz. Peygambere Yüce Allah tarafından gönderilmiştir (Yûsuf 12/3, Ankebût 29/48, Yâsîn 36/69, Hâkka 69/41-42).

f) Kur'ân-ı Kerîm, çok yüce, çok etkili bir Kelâmdır. Eğer o, çok sert ve çok büyük bir dağ üzerine indirilmiş olsaydı ve onda da akıl ve şuur bulunsaydı; dağ, Kur'ân'ın etkisiyle, Allah korkusundan baş eğer ve param-parça olurdu. Artık insan bundan ibret almalı, dağın mukavemetine göre kendisinin çok zayıf bir varlık olduğunu idrak edip, Kur'ân'a teslim olmalıdır (Haşr 59/21).

g) Kur'ân-ı Kerîm, insanları bir Allah inancına ulaştırmak, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarmak ve Yüce Allah'ın yoluna ulaştırmak üzere indirilmiştir (Nisâ 4/174-175, İbrahim 14/1, 52). O, hak ile bâtili ayırdedici bir sözdür, bir şaka ve eğlence değildir; onun her satırı ciddiye alınmalıdır (Târik 86/13-14).

h) Kur'ân-ı Kerîm, müminler için hidâyet, şifâ, rahmet, müjde ve rehberdir (Yûnus 10/57, Nahl 16/89, 102, Fussilet 41/44, Câsiye 45/20). İnanıp, sâlih amel işleyenlere büyük mükâfatlar müjdeler (İsrâ 17/9). Kur'ân'ı dinleyen müminlerin

imani artıp kuvvetlenir (Enfâl 8/2). Kur'ân okunurken susup dinlemek lâzımdır (A'râf 7/204, Ahkaf 46/29).

i) Kur'ân-ı Kerîm, inkârcılar için üzüntü ve öfke kaynağıdır (Hacc 22/72, Hâkka 69/150). Onlar, Kur'ân'ı dinlemeye dayanamazlar (Kalem 68/51). Onun okunmasını istemezler. Onu engellemek için her yolu denerler. Onlara can yakıcı azap vardır (İsrâ 17/10, Fussilet 41/26, Mücâdele 58/5).

j) İnkârcılar, Kur'ân'ın Allah sözü değil, insan sözü olduğunu, Peygamber tarafından söylendiğini iddia ederler. Dediklerinde samimi iseler, onların da böyle bir Kur'ân getirmeleri veya on sûresinin benzerini, hiç olmazsa bir sûresi gibi bir bölümünü meydana getirmeleri gerekir. Ama bunu yapamamışlardır, gelecekte de yapamayacaklardır (Tûr 52/33, 34, İsrâ 17/88, Hûd 11/13, Bakara 2/23-24, Yûnus 10/37-38). Çünkü o, uydurulabilecek bir söz değildir (Yûsuf 12/111). Hak olarak indirilmiş, hak olarak kalmıştır (İsrâ 17/105).

k) İnkâr edenler, Kur'ân'daki bazı hükümler hoşlarına gitmediği için, onun değiştirilmesini isterler. Oysa Hz. Peygamber de dâhil, kimsenin böyle bir şeye hakkı ve yetkisi yoktur (Yûnus 10/15-16).

l) Kur'ân-ı Kerîm, okunup anlaşılacak, üzerinde düşünülmeğe, öğüt almak ve kendisine uyulmak için indirilmiştir. Bu bakımdan, Kur'ân'ı sadece okumak yetmez; onunla amel etmek lâzımdır. Ayrıca, başkalarına Kur'ân'ı anlatıp, kendileri gereğini yapmayanlar kınanmıştır. Yüce Allah, kendisine inanıp, Kitabına sarılanları rahmetine ve bol nimete kavuşturacak, onları kendisine ulaşan doğru yola eriştirecektir (Bakara 2/44, Nisâ 4/174-175, Enbiya 21/10, Ankebût 29/45, Sâd 38/29, Kamer 54/17, 22, 32, 40, Muhammed 47/24).

m) Kur'ân'ın bütününe inanmak lâzımdır. Bir kısmını kabul edip, bir kısmını reddetmek, dünya ve âhirette şiddetli azap gerektirir (Bakara 2/85). Kur'ân'daki bir hükmü beğenmeyip, başka bir yol aramak, mümine yakışmaz; böyle yapan Allah'a başkaldırmış ve sapmış olur (Ahzab 33/36).

n) Daha önceki mukaddes kitaplarda Kur'ân'dan bahsedilmiştir. Ehl-i kitab bilginleri de bunu bilmekteydi. Ama onlardan bir kısmının inanıp kabul etmelerine rağmen, bir kısmı da bu gerçeği gizlemişlerdir (Nisâ 4/162, Şuarâ 26/196-197). Gerçek bilginler, Kur'ân'a inanır. Zâlimler ise onu inkâr eder (Nisâ 4/162, Ankebût 29/49).

o) Kur'ân-ı Kerîm, daha önceki mukaddes kitapları tasdik edici ve onları kollayıp koruyucudur. Ayrıca o, ehl-i kitabın ihtilâf noktalarını da açıklamaktadır (Bakara 2/89, Mâide 5/48, En'âm 6/92, Yûnus 10/37, Yûsuf 12/111, Nahl 16/64, Neml 27/76).

p) Kur'ân-ı Kerîm'i, cinlerden bir grup dinlemiş ve ona hayran kalıp müslüman olmuşlardır (Ahkaf 46/29, Cinn 72/1-2).

r) Kur'ân okumaya başlarken, Euzü-besmele çekilmeli (Nahl 16/98), ağır

ağır ve düşünerek okumalıdır. Daha sâkin ve huzurlu olması bakımından, geceleri okumak, daha tesirli olur (Müzzemmil 73/1-7).

s) Yüce Allah'ın, Kur'ân'da bildirdiklerini, insanlardan saklamadan, hepsini doğruca anlatmalıdır. Kur'ân'ı menfaat vesilesi yapmamalıdır (Bakara 2/159, 174).

ş) Kur'ân-ı Kerîm, bir sıkıntı ve meşakkat kaynağı değildir. O, okunması, anlaşılması ve yaşanması kolay yüce bir kitaptır (Meryem 19/97, Tâhâ 20/2, Dühân 44/58, Kamer 54/17, 22, 32, 40).

SONUÇ

1- Yüce Allah tarafından, Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V.)e gönderilen Kur'ân-ı Kerîm, pek çok üstün özelliklere sahip son mukaddes Kitaptır. Onun nitelikleri, yine kendisi tarafından tanıtılmış; çeşitli âyetlerinde bazen uzun uzun, bazen de bir iki kelime ile, sahip olduğu özelliklerden bahsedilmiştir.

2- Kur'ân'ın bu tür âyetlerinin incelenip değerlendirilmesi sonunda, onun sahip olduğu isim ve sıfatların tesbit edilmesine çalışılmış, ancak bazı âyetler yoruma müsait olduğu için, bunlar farklı sayılarda belirlenmiştir. Bunun yanında, bazı bilginlerin, Kur'ân'ı tavsîfi uzak ihtimal olan bazı kelime ve terkipleri de konuya dâhil ederek, sayıyı kabarttıkları anlaşılmıştır. Meselâ "Zebur, en-nebeü'l-azîm, îman, ahsenü'l-kasas, te'vîl, emr, kasas..." bunlar arasındadır. Bununla beraber, zikredilen bu kelime ve terkipler de dahil olmak üzere, görebildiğimiz kaynaklarda bunların en fazla 53 adedini (katılmadığımız bazı sıfatlar hariç tutulursa 48 adedini) bir arada görmek mümkün olmuştur.

3- Araştırmamızda tesbit ettiğimiz 60 isim ve sıfat incelendiğinde bunları şöyle gruplamak mümkündür:

a) Sadece Kur'ân'a mahsus isim ve sıfatlar: Kur'ân, ahsenü'l-hadîs, hablullah, kelâmullah, mesânî, mükerrame, tenzîl, tıbyan.

b) Hem Kur'ân'a ve hem de Yüce Allah'a mahsus olanlar: Aliyy, azîm, azîz, hakîm, hakk, kayyım (kayyum), kerîm, mecîd, müheymin, nûr, şâhid (şehîd).

c) Hem Kur'ân'a, hem de Peygamberimize mahsus olanlar: Beşîr, nezîr.

d) Hem Kur'ân'a, hem Yüce Allah'a ve hem de Peygamberimize mahsus olanlar: Azîz, şâhid.

e) Hem Kur'ân, hem de diğer bazı şeyler için kullanılanlar: Aceb, adl, arabıyy, azîm, azîz, belâğ, besâir, beyân, beyyine, büşrâ, fasl, furkan, hakîm, hüdâ, hüküm, ilim, kavl, kelâmullah, kerim, kitab, merfûa, mev'ıza, muhkem, musaddık, mutahhara, mübârek, mübîn, müteşâbih, nûr, rahmet, rızk,

rûh, sıdk, sırât-ı mütakîm, suhuf, şifâ, tezkira, urvetü'l-vüskâ, ümmü'l-kitâb, vahy, zikr.

4- Kaydettiğimiz isim ve sıfatlar ışığında, Kur'ân'ın bize tanıtılan özelliklerinden bazılarını şöylece özetleyebiliriz: Kur'ân'ın benzeri yoktur. Lâfız ve mânâsıyla mükemmeldir. Sözlerin en güzelidir. Erişilmez bir uslûb ve kusursuz bir arapça ile indirilmiştir. Şanlıdır, değerlidir, yücedir, eşsizdir. Doğru yola çağırır. İnsanların kalp gözlerini açıp aydınlatır. Sevindirendir. Muhatabının anlayacağı şekilde açıktır. Gerçekleri ortaya koyan belgelerle doludur. Müminlere dünya ve âhret nimetlerini müjdeler. İyi ile kötüyü, hak ile bâtılı ayırd eder. Allah'a vuslat sebebi ve O'nun ipidir. Hikmetlerle doludur. İhtiva ettiği bilgi, hüküm ve haberlerle hikmetin zirvesine ulaşmıştır. Gerçekliği sâbittir. Doğru yola, güzellikle rehberlik eder. İnsanlar için gerekli temel hükümler onda mevcuttur. Gerçek bir ilim hazinesidir. Tekrar tekrar okunur, iç içe anlam boyutları ihtiva eder. Öğüt verir. Bozulmaktan korunmuştur. Kendinden önceki mukaddes kitapları doğrulayıcı ve onları koruyup kollayıcıdır. Tertemiz sayfalar içindedir. İlâhî lütuf ve güzelliklerin bulunduğu mübârek bir kitaptır. Mu'cize (eşsiz ve benzersiz) oluşuyla kendi kendisinin gerçekliğini ispat eder. Herşeyi açıklar. İnsanları hakka çağırır. Hepsi birbirinden güzel sûre ve âyetlerden meydana gelmiştir. Kendisine inanıp itaat edeni, dünya ve âhret nimetleriyle müjdeler; inkâr ve isyan edeni ise dünya ve âhret azabıyla korkutur. Müminler için bir nimet ve rahmettir. Kalpleri ve fikirleri nurlandırır, hayat verir. O hem tükenmez ilâhî bir rızık ve hem de maddî-mânevî rızıklara sebeptir. Doğrunun ve gerçeğin ta kendisidir. Allah rızasına götüren dosdoğru yoldur. Allah'tan gelen bir şâhittir; O'nun tarafından indirilmiştir. Şifâ kaynağıdır. Her şeyi açıklar. En güvenilir, en sağlam kulptur. Onun aslı levh-i mahfûz'dadır. O bir vahydir, yani Allah sözüdür ve o, insanlara öğüt veren, uyarılarda bulunan eşsiz bir Kitaptır.

5- Kur'ân'ın, muhtelif âyetlerde açıklanan diğer bazı özellikleri de makalemizin son bölümünde maddeler halinde özetlenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

- Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, Beyrut-ts.
Âsım Efendi, Kamus Tercemesi, İstanbul, 1304-1305.
Ateş, Prof. Dr. Süleyman, Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri, İst. 1988-1991.
Buhârî, el-Câmiu's-Sahîh, İstanbul - 1979.
Cerrahoğlu, Prof. Dr. İsmail, Tefsir Usûlü, Ankara-1979, 2. Baskı.
Cevherî, İsmâil b. Hammâd, es-Sihâh, Beyrut-1979, 2. Baskı.
Cürcânî, Seyyid Şerif, Kitâbü't-Ta'rifât, Beyrut-1990.
Çantay, Hasan Basri, Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm, İst. 1965, 5. baskı.

- Çetin, Doç. Dr. Abdurrahman, Kur'ân İlimleri ve Kur'ân-ı Kerim Tarihi, İstanbul-1982.
- Dânî, Ebû Amr, et-Teysîr fi'l-Kirââtî's-Seb', İstanbul-1930.
- Dârimî, es-Sünen, Mısır-ts.
- DİA: Diyanet İslâm Ansiklopedisi (muhtelif maddeler).
- Dimyâtî, İthâfû Fudalâi'l-Beşer, Beyrut-1987.
- Ebû Hayyân Endelüsî, Tuhfetü'l-Erîb, Beyrut-1988, 2. baskı.
- Ebu'l-Bekâ el-Huseynî el-Kefevî, Külliyât, Kahire-1253 h.
- Fîrûzâbâdî Muhammed b. Ya'kûb, Besâir, Beyrut-ts.
- Harrât, Dr. Ahmed, Mu'cemü Müfredât, Beyrut-1989.
- İA: İslâm Ansiklopedisi (muhtelif maddeler).
- İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab, Beyrut-ts.
- İbnü'l-Cezerî, en-Neşr fi'l-Kirââtî'l-Arş, Mısır-ts.
- Karahisârî, Ahterî Muslihuddîn Mustafa, Ahterî-l Kebîr, İst.-1310.
- Kurtubî, el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân, Mısır-1966, 3. baskı.
- ML: Meydan Larousse (muhtelif maddeler).
- Müslim, el-Câmiu's-Sahîh, Mısır-1955.
- Nesefî, Medârikü't-Tenzîl, Mısır-ts.
- Nisâbü'rî, Garâibü'l-Kur'ân, Mısır-1962.
- Öztürk, Prof. Dr. Yaşar Nuri, Kur'ân'ın Temel Kavramları, İst.-1991.
- Râğîb, el-Müfredât, Mısır-1961.
- Râzî, Mefâtihu'l-Ğayb (et-Tefsiru'l-Kebîr), Mısır-ts.
- Sofuoğlu, Mehmed, Tefsire Giriş, İstanbul-1981.
- Süyûtî, Celâlüddîn, el-İtkân, Beyrut-1973.
- Taberî, Câmiu'l-Beyân (tefsir), Mısır-1968, 3. baskı.
- Tehânevî, Muhammed Ali b. Ali, Keşşâfû Istilâhâtî'l-Fünûn, İst.-1984.
- Tirmizî, el-Câmiu's-Sahîh (Sünen), Mısır-ts.
- TA: Türk Ansiklopedisi (muhtelif maddeler).
- Ünal, Ali, Kur'an'da Temel Kavramlar, İstanbul-1986.
- Yazır, Elmalılı Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İst.-ts.
- Yıldırım, Prof. Dr. Suat, Kur'an'da Ulûhiyyet, İstanbul-1987.
- Zebîdî, Muhammed Murtazâ, Tâcü'l-Arûs, Mısır-1306.
- Zemahşerî, Cârullah Mahmud, Esâsü'l-Belâğa, Beyrut-1965.
- Zemahşerî, el-Keşşâf, Beyrut-ts.
- Zerkânî, Muhammed Abdülazîm, Menâhil, Mısır-ts.
- Zerkeşî, Bedruddîn Muhammed, el-Bürhân, Mısır-1972, 2. baskı.